

(सरकारी तथा बडोदरा राज्यना)
केन्द्रणी खानामां चालनी

वाळ-गरवावळी

इता

गुणशतना प्रसिद्ध आक्षर

स्व० नवलक्ष्म लक्ष्मीराम.

आवृत्ति ३१ भा.

१९२७

किंमत ०-३-६.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૫૬૩ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ બાળ- ઝાંઝાવાળી

વિષય ૬ - ૧

The Department of Public Instruction, Bombay.

BAL-GARABAVALI
OR
A SONG-BOOK FOR GIRLS

By

The late **NAVALRAM LAKSHMIRAM**,
Principal, Training College, Kathiawar.

बाळ-गरबावळी.

कर्ता

रा. रा. लक्ष्मीराम नवलराम

प्रसिद्ध कर्ता

गं. स्व. वसुमति धीमतराम नवलराम-सुरत.

आवृत्ति ३१मी.

આ પુસ્તકની માલિકી સન ૧૮૬૭ના રૂપમાં આપટ પ્રમાણે
ધીમતરામ નવલરામે નોંધાવી છે.

संवत् १९८३—ध. स. १९२७

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૩-૧૧-૨૦૧૬

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર:—

ગં. સ્વ. વસુમતિ ધીમતરામ નવલરામ

૬૦ કેળાંપીઠ-સુરત.

સુરત-ચૌટાના પૂલ ઉપર આવેલા “શંકર” પ્રિન્ટિંગ
પ્રેસમાં નારાયણરાવ એલ. નીકમે છાપી.

પ્રસ્તાવના.

મનની કેળવણીમાં અભ્યાસ એ એક અવશ્યનું સાધન છે. સારી કવિતા માણસનાં રસજ્ઞાન તથા કલ્પનાને કેળવણીથી પ્રપુલ્લિત કરે છે; તેને સારૂં સુખનું એક નવું તથા અખૂટ ખાડું ઉઘાડે છે; અને મનની ઉચી વૃત્તિઓને જાગૃત કરી તેની પાસે ઉંચાં કર્મ કરાવે છે. શાસ્ત્રના અભ્યાસથી પરિપક્વ થએલી બુદ્ધિને કામળ, અપજ, ઉમંગી તથા ઉદાર કરનાર સારી કવિતાજ છે.

પણ બાળ કેળવણીને લાયક કવિતા મળવી મુશ્કેલ પડે છે; કેમકે કવિતા ઘણું કરીને પોતાની અવસ્થાનોજ રસ વર્ણવી જાય છે, અને બાલ્યાવસ્થાના રસ અને કલ્પનામાં ઉતરવું એ બહુ અઘરું છે. એ કારણથી સઘળી ભાષામાં સારી બાળ-કવિતા થોડીજ દીઠામાં આવે છે. આપણી ભાષામાં તો તેની કેવળ ખોટજ છે.

એ ખોટ પૂરી પાડવાને અથ માટે વિચાર ઘણા વખતથી યથાશક્તિ કાંઈ કરવાનો હતો, અને તેથી કેળવણી ખાતાની તરફથીજ ગરબાવળીની માગણી આવતાં મેં તે ઉમંગથી ઝીલી લીધી છે. એમાં ધારેલી મતલબ કેટલી પાર પડી છે—એટલે એમાં રસ કેટલો આવ્યો છે, અને તેમાં તે બાળકથી ગ્રહણ થઈ શકે એવો કેટલો છે—એનો નિર્ણય કરવો એ બાળ કેળવણીના ચતુર અનુભવીઓનું કામ છે.

ગરબીઓ ફેવી રીતે ગાવી તે જાણવાને સાફ તેને મથાળે એક પ્રસિદ્ધ* કડી મૂકવાનો રિવાજ છે. પણ તે પ્રમાણે કેટલાંક કારણોથી આ ચોપડીમાં થઈ શક્યું નહિ, તે છતાં તેનો પદ્યબંધ તો જણાય એમ ધારી મેં તેનાં સાંકેતિક નામ ત્યાં લખ્યાં છે:-જેમકે ચોચોકા એટલે ચાર ચાર માત્રાના ચાર ગણુ જેના પ્રત્યેક ચરણમાં સમાયલા છે તે. અ, ઇ, ઉ, ઓ, વગેરે નામને અંતે જે પ્રત્યય લગાડ્યા છે તેમાં પણ મર્મ રહેલો છે, પરંતુ તે સઘળો વિસ્તાર આ ઠેકાણે આપી શકતો નથી.

મુ. રાજકોટ, તા. ૬ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૭.

ન. લ.

*પણ એની જરૂર જણાવવાથી સત ૧૮૭૬ના એપ્રિલ માસના ગુજરાતશાળાપત્રમાં એ પ્રસિદ્ધ કડીઓ મેં મહેતાજીની જાણને માટે બતાવેલી છે.

સાંકળીઉં.

વિષયનું નામ.

પૃષ્ઠ.

(ત્રીજા ધોરણ સુધી મળનારીઓને સારુ.)

બાલપ્રાર્થના	૧
વા'લી શ્રેણી	૩
છોડીઓની ઉજાણી	૪
ગુજરાતનો ઘનસ્પતિવૈભવ ભાગ ૧લો	૬
” ” ” ૨જો	૭
” ” ” ૩જો	૯
નિશાકલનું ઘર્ષન	૧૦

(ચોથું ધોરણ મળનારીઓને સારુ.)

ઈશ્વરનું સ્તવન	૧૨
ચોમાસાની શરૂઆત	૧૩
જનાવરની જાન	૧૪
મળવાનો વખત જાય છે	૧૬
ગાયના ગુણ	૧૮
ચોમાસાના ચાર માસ	૨૦

(પાંચમું ધોરણ મળનારીઓને સારુ.)

માતૃસ્તવન	૨૨
ગુજરાતની મુસાફરી	૨૪
વિદ્યાનું ચિત્ર	૩૦

विषयनुं नाम.	पृष्ठ.
वैशाख मासनुं चित्र३१
जेठ मासनुं चित्र३२
भक्तिनुं परोढीउं३३

(छट्टुं धोरण भणनारीओने सारु.)

प्रभातवर्णन३३
इतिहासनी आरसी३५
वसंतवर्णन३७
गुणनुं कजोडुं अथवा वहेमी स्त्रीनुं वर्णन३९
बाळलघ्नां तमाम नुकसान४१

(फीमेल ट्रेनिंग कोलेजने सारु.)

लाडी विदाय गरबी १ली४२
” ” २जी४४
” ” ३जी४६
” ” ४थी४७
स्त्रीस्वरूप५१
नीतिनो चीलो५३
‘मारी भरतभूमि’-एक संदेश स्तोत्र५५
एक वेण राखवां विषे५८
जूठ नहि बोलवा विषे६०
बाळक पर प्रीति ए स्त्रीनुं भूषण छे६२
विश्वभरनो उपकार६६

બાઝ પ્રાર્થના.

ઘોઝ (માપ ચોથોકા.)

માયું માયું, છો ઇશ્વર આપ રે,
પ્રાણી માત્રના મા ને બાપ રે;
જેની શક્તિનું નહિ કંઈ માપ રે,
પાય લાગું, માયું, પ્રભુ આટલું. ૧

માયું માયું પ્રથમ તમ પ્રેમ રે,
રાખો રાખો અમ પર રહેમ રે;
તમ રહેમજ રહીએ ક્ષેમ રે,
પાય લાગું, માયું, પ્રભુ આટલું. ૨

માયું માયું કુશળ મારી માતને,
માયું માયું કુશળ મારા તાતને;
માયું કુશળ ભાંડુઓના સાથને,
પાય લાગું, માયું, પ્રભુ આટલું. ૩

માયું માયું, અમને તમ પાળજો,
અન્ન વસ્ત્ર ને આપર આલજો;
જન સર્વનાં સંકટ ટાળજો,
પાય લાગું, માયું, પ્રભુ આટલું. ૪

માયું માયું, હું આણી વાંલને,
આપો આપો, સુખુદ્ધિ હું બાળને;

કાપો કાપો કુતક કુચાલને,
પાય લાગું, માગું, પ્રભુ આટલું. ૫

માગું માગું, માયાપની સેવ રે,
સદા સાચુંજ બોલ્યાની ટેવ રે;
મારા મનનો, હરો અહમેવ^૧ રે,
પાય લાગું, માગું, પ્રભુ આટલું. ૬

માગું માગું, માયાળુ સ્વભાવ રે,
મીઠા બોલ, ને સૌ પર ભાવ રે;
છે જ્યેથીજ જગમાં નિભાવ રે,
પાય લાગું, માગું, પ્રભુ આટલું. ૭

માગું માગું, સુમાર્ગ બતાવ રે,
મારા દીલમાં દયા તું વસાવ રે;
પરમારથ^૨ પૂર્ણ^૩ કરાવ રે,
પાય લાગું, માગું, પ્રભુ આટલું. ૮

માગું, વિધાનું વ્યસન^૪ લગાડજે,
મારી અંતર આંખો ઉઘાડજે;
શુદ્ધ સત્યનો સુરજ ઉગાડજે,
પાય લાગું માગું પ્રભુ આટલું. ૯

મેં આ માગ્યું, હું માગવા જોગ રે,
આપ આપ છો આપવા યોગ્ય રે;
હવે આપો જે હોય યોગ્ય^૫ રે,
પાય લાગું, માગું, પ્રભુ આટલું. ૧૦

૧ અહંકાર. ૨ જીવનનું કલ્યાણ થાય એવાં કામ. ૩ બરાબર.
૪ દેવ. ૫ સુકસીન વંશરત્ન.

નિ-તલે જતી છોડીનું વર્ણન-વા'લી બેન.

ગરબી (ચોથોકા.)

મારી *વા'લી બેન છે બહુ છોટી બે,	
પણ ડા'પણમાં મોટી બે.	૧
મારી વા'લી બેનને નહિ રાઠો બે,	
હસતીજ આખો દાડો બે.	૨
મારી વા'લી બેન વા'ણે વહેલી બે,	
ઊઠે સૌથી પહેલી બે.	૩
મારી વા'લી બેન દાતણ નિત્યે બે.	
કરે, ને નાહે પ્રીતે બે.	૪
મારી વા'લી બેન વાળ ઝાળાવે બે,	
રોજ કપાળ જુઝાવે બે.	૫
મારી વા'લી બેન સો સુધી ગણતી બે,	
ભાવે “જૂ પા” મણતી બે.	૬
મારી વા'લી બેન ચાલી નિશાબે બે,	
ચૂકે નહિ કો કાબે બે.	૭
મારી વાલી' બેન સિલેટ સાહી બે,	
દીસે છે બહુ ગાહી બે.	૮
મારી વા'લી બેન પેન તો માગે બે,	
સૌને વા'લી લાગે બે.	૯

* ન્યારે આતું (') અધ્યાહાર ચિહ્ન મૂક્યું હોય ત્યાં કોઈ હકારનો ઉચ્ચાર છે એમ નજીવું. જેમકે વા'લી એ વહાલી લખ્યું હોય ત્યારે જેમ વાંચાયે છીએ તેમ વાંચવું.

મારી વા'લી જેન ઠમ ઠમ ચાલે ને,	
ચોપડી હાથમાં ઝાલે ને.	૧૦
મારી વા'લી જેન પાઠ કરે છે ને,	
સૌમાં સરસ ઠરે છે ને.	૧૧
મારી વા'લી જેન વાંચે વાતો ને,	
હરખ સરવને થાતો ને.	૧૨
મારી વા'લી જેન લેખને તાળી ને,	
ગરબી ગાય રસાળી ને.	૧૩
મારી વા'લી જેનના બોલ મીઠા ને,	
દુનિયામાં નથી દીઠા ને.	૧૪
મારી વા'લી જેન વા'લાં લાગો ને,	
મન ગમે તે માગો ને.	૧૫

છોડીઓની ઉજાળી.

ગરબી. (અષ્ટચોકા.)

સૌ અલીંગા હળીમળી આવો, આજ,	
આપણે કરીએ ઉન્નણી,	
સૌ કાંઈ કાંઈ ધરથી લાવો. આજ, આપણે	૧
કા લાવી ચણા, કા ધાણી, આજ, આપણે	
કા કોપર ખાંડ તો આણી. આજ, આપણે	૨
કા ખજુર બોળી લાવી, આજ, આપણે	
કા ચારાળી ચાવતી આવી. આજ, આપણે	૩
કા કહે એ થઈ તો અણી, આજ, આપણે	

કો લાવી બદામો મીઠી.	આજ, આપણે	૪
કોએ પસ્તાં સસ્તાં આણ્યાં.	આજ, આપણે	
સૌએ ખોરાં ખૂબ વખાણ્યાં.	આજ, આપણે	૫
કો કોકડીઓ, કો દ્રાખો,	આજ, આપણે	
કો લાવી મુળો આખો.	આજ, આપણે	૬
કો બરફી બરફજ સરખી,	આજ, આપણે	
જોઈ બાળક કૂઘાં હરખી.	આજ, આપણે	૭
કોઈ પેટો લાવી પ્રેમે,	આજ, આપણે	
નહિ કોઈથી ભાગ્યો કેમે.	આજ, આપણે	૮
પણ પત્થરથી તે હાર્યો,	આજ, આપણે	
કો લાવી લાડવો સારો.	આજ, આપણે	૯
કો કહે ખપે ન અમને,	આજ, આપણે	
કહ્યું નહિજ મૂકીએ તમને.	આજ, આપણે	૧૦
કો લાવી સકકરપારા,	આજ, આપણે	
ગોળપાપડી, મમરા ખારા.	આજ, આપણે	૧૧
કો લાવી ગાંડીઆ ગમતા,	આજ, આપણે	
તે તો ગટ કરી ગયાં રમતાં.	આજ, આપણે	૧૨
કો લાવી પકવાન પાંચે,	આજ, આપણે	
જોઈ જીભ સળવળે સાચે.	આજ, આપણે	૧૩
કોઈ દળ મગદળ ગળગળતું,	આજ, આપણે	
કોઈએ આણ્યું અથાણું મોંબળતું.	આજ, આપણે	૧૪
કો ખેળો ભરી ખારેકો,	આજ, આપણે	
કો લાવી પાપડ સેકયો.	આજ, આપણે	૧૫

કેા છાનું છુપાવી લાવી,	આજ, આપણે૦	
પાછી વાળીજ નેવી આવી.	આજ, આપણે૦	૧૬
એન એ તો ચોરી કહેવાએ,	આજ, આપણે૦	
કલા વિના ન લાવવું કાંઈએ.	આજ, આપણે૦	૧૭
રોતી આવી એક ગિયારી,	આજ, આપણે૦	
નથી આપતી મા કંઈ મારી.	આજ, આપણે૦	૧૮
એને પ્રેમે પાસ બેસાડી,	આજ, આપણે૦	
સાએ મીંજ્યાની તો માંડી.	આજ, આપણે૦	૧૯
સા જાલથી વહેંચી ખાઓ,	આજ, આપણે૦	
ખાઈ પીને ગરબા ગાઓ.	આજ, આપણે૦	૨૦

ગુજરાતનો વનસ્પતિવૈભવ-ભાગ ૧ લો.

ગરબો (ચોચોકા.)

રડો ! રડો ! મુલક ગુજરાત રડો !	
જગદીશે જગતમાં ખૂબ ધડ્યો !	૧
ન્યાં જુઓ ત્યાં લીલા લહેરજ છે !	
ધનધાન્યે *ભૂંધરની મહેરજ છે !	૨
બહુ જુવાર, બાજરી ડાંગર ને,	
ધઉં ચણા વટાણા, ઝાલર ને,	૩
ધણી તુવર, ને મગ ચોળા ન્યાં,	
મઠ અડદ, મકાઈ, જવ ઝાઝા.	૪
વર્ણો વર્ણો, દિવેલી તણ અળશી,	
આદિ ચીંજો હળરો કળશી !	૫

એ ગણે ગણાય ન કહું સાચું.	
ગુજરાતે પાકે સોનું કાચું !	૬
કાચું રાખ્યું નથી કંઈ કીરતારે !	
કરી કૃપા ભરતખંડ પર ભારે.	૭
ભૂલો ભુંડી આપણીજ છે ભાધ,	
કે ગયા ડૂબી દળદર માંઢી.	૮
આવો મુલક મળ્યો હોય ખીજને,	
હુખી બોલ જનમમાં ન તે જાણે.	૯
ભોક આઠલ હુનર નહિ કંઈ આણે,	
જુદો મમત, ગાડરવત બહુ તાણે.	૧૦
મૂકી મમત, આળસ ધર્પા સર્વે,	
દેશ દાઝે ધૂમો ધૂમો ! ગર્વે.	૧૧
કરો ગર્વે ગરબો મુલક પાછો !	
સૂતાં બેઠાં સ્વદેશનું સુખ વાંચ્છો !	૧૨
સંપ સજ્જ લજ્જ વિદ્યામાતા,	
થઈ હુનર કળામાં મનમાતા.	૧૩
કસી કમર, પલકમાં ખુખારી,	
બહાર પડો ! ફતેહ છે કહું ધારી.	૧૪

માગ રજો.

(રાગ ઉપર પ્રમાણે.)

ખરે ખરો બગીચો ગુજરાતજ,	
ફાલ્યો ફૂલ્યો ને ફાલ્યો પ્રખ્યાતજ !	૧
ઝાઝાં ઝાડોનાં ઝૂંડજ ન્યાં હીસે,	
જોતાં જોતાં ને જીવ હરખી હીસે.	૨

વડ ઘટા ધાત્રે યોગમ ફરતી, જે નીચે સેનાઓ ઉતરતી.	૩
જોગે આંખાઓ હારોહાર ઘણા, કહો કેરી સ્વાદમાં શીજ મણા ?	૪
રુડી રુડી લીમડાની છાયા, લુડી લુડીરે આમલીની છાયા,	૫
કેવો કેવો કપાસનો છોડ સારો ? નતે નાનો જગતને ઢાંકનારો !	૬
શું ખીલ્યું આ ખેતર ખસખસનું ! હોય અશીલુ અમૃત્ય જે રસનું !	૭
પ્રુધ હીણા વિના ખપ જો ખાપે, ખરે મરેજ એનો ન વાંક ઠાંએ.	૮
શી શોભે આ ઉભી શેલડીઓ ! કેવી ઝૂંકે છે, જોજો ચમરીઓ !	૯
મોટું પેલું ફણમનું ફળ કેવું ? દાસે હાથીના કુંભસ્થળ જેવું.	૧૦
જોજો ઝાડો જવાહીરનાં સહુ રે, કોને મૂકું, ને કોને હું ગાઉં રે.	૧૧
આસોપાલવ, કદંબ, પીપળખીલી, તાડ ઉચું રહ્યું ગગન ઝીલી.	૧૨
વાંસ, સાગ, સરગવો, ને આવળ, ખેર ખાખર, ખજુરાં ને આવળ,	૧૩
જમરખી, કમરખી, ખેરડીઓ, સીતાફળી, કદળી, દાડમડીઓ.	૧૪

ને દોડી, રાયણ, લીંચુ, નાંચુ,
નારંગી, અંજીર, શેતુર લાંચુ. ૧૫

વળી પપાઉ ફાલસાં ને ફાળો,
હોય મેવા મઝાદારજ લાળો. ૧૬

માગ રૂજો.

(રાગ ઉપર પ્રમાણે.)

ફૂલ મઝા તો આપણા દેશજની !
સોનું ને સુગંધ બે સજની ! ૧

ફૂલ રંગબેરંગી કેવાં છે !
લોડી આંખેજ વળગે એવાં છે ! ૨

ને સુગંધ શી સુંદર સારી !
રહ્યા બે'કી મુલક બધા ભારી. ૩

જુમ, જામ, કેતકી, સાહેલી,
પારિજાત, ચંપો, ચંપેલી. ૪

ગુણી ગુલાબ, મોગરો, બટમોગરો,
ગુલછડી, તગર, તુત્રસી, ડમરો. ૫

મધમધી રહ્યાં વન વન યોગમ,
નામ લેતાંજ આવે છે સૌરમ. ૬

શાં ખીલે કમળ જળમાં ચોપાસ !
શાં સોહામણાં સાંજે ગુન્નપાસ. ૭

શા શોભી રહ્યા આ ગુલલાલા !
કેસુડાં, કસુંબો લાગે વા'લા. ૮

પેલાં સુંદર સુરજફૂલ સુરજની.
પૂડે ફરે છે પ્રેમે, આ સજની, ૯

પેલી પોયણી પરણી ચાંદાસું, નેય ચાંદો, ને ને, આવે *હાસું ।	૧૦
ખૂબ ખીલ્યાં કરેણું, તનમનીઆં, ધંતુરા તુરી સમ છે બનીઆ,	૧૧
જાણે પુકારે વનવૈભવ ધંશનો ! વનલીલામાં વાસ છે જગદીશનો.	૧૨
ન્યાં જોઉં ત્યાં ધમ્મર સભર ભર્યો ! ધન ભાગ્ય નવલ, ભવસાર સર્વો !	૧૩

નિસાલઃ વર્ણન.

ગરબી (ત્રિઅડ્ડી)

મા, મને નિશાળે મૂકને પાય લાગું મા,	
મા, ભાગ તું મારી ભૂખને, મુખ માગું, મા.	૧
મા, મારી મારા જેવડી બેનપણીઓ, મા,	
મા, જો જો ચાલો આ ચોપડી લઈ ધણીઓ, મા.	૨
મા, જો જો કેવી એ જાય છે, માન મોજે, મા!	
મા, જાયજ તો ત્યાં ગવાય છે ગીત રોજે, મા.	૩
મા, ભરી રૂપાળા રંગથી એક પેટી, મા,	
મા, તે તો જુએ એ ઉમંગથી ત્યાં બેડી, મા.	૪

જહાસું હસવું, એટલે મંદ્રોહ્ય પછી ઉજળી સોહામણી દેખાય છે,

મા,	ખેળવણું ખુશકારની છે બીજી, મા,		
મી,	જેને કહે છે આકારની જન રીઝી, મા.	૫	
મા,	વળી ચળકતે ચોકડે રૂપાળા, મા,		
મા,	ધણું લખોટા. જે વડે ગણે બાળા, મા.	૬	
મા,	નકશા નવરંગી, નવા, તકતકતા, મા,		
મા,	ભીંતે બલા ખૂંચ ભેરવ્યા બાણે તપ્પા, મા.	૭	
મા,	ગોળો યોગમ ચિતર્યો એક ત્યાં છે, મા,		
મા,	ચકર ચકર ફરતો ખરો કહું સાચે, મા, મા.	૮	
મા,	એક દિવસ ત્યાં ગઈ હતી, સખી સંગે, મા,		
મા,	તેજ દિવસથી થમ મતિ “બાણું રંગે મા”, મા.	૯	
મા,	નિશાળમાં તો છે મઝા બણવાની, મા,		
મા,	એક વાગે આપે રજા રમવાની, મા.	૧૦	
મા,	મે’તાજી માયા બધા પરે બહુ રાખે, મા,		
મા,	શાંત સ્વભાવે તે સદા મીઠું બાખે, મા.	૧૧	
મા,	શીખવાની શી છટા છે ત્યાંહી ! મા,		
મા,	ચિત્ત ચોટે યોગમ ધટા રહે છાહી ! મા.	૧૨	
મા,	આવી નિશાળે તો જવું, મોજજ, મા,		
મા,	ગમે રમ્યાથી શીખવું ન્યાં રોજજ, મા.	૧૩	
મા,	જો નિશાળજ બહારથી રહ લાગે, મા,		
મા,	જો જઈ બણી પ્યારથી ભાગ્ય જગે, મા.	૧૪	
મા,	બણતર વણુ નરનાર રહે પશુ સરખાં, મા,		
મા,	વિદ્યામાં મેં અપાર રે સુખ નિરખ્યાં, મા.	૧૫	

(ચોથું ધોરણ મળનારીઓને સારુ.)

ઈશ્વરનું સ્તવન.

ગરબી (ચોથકા)

જે આ જગતને નિભાવે,	ભણું તેજ ભાવે;	
ખત્રક પત્રકમાં બનાવે,	ભણું તેજ ભાવે.	૧
ચાહે ત્યારે ઝટ ડુગ્યાવે,	ભણું તેજ ભાવે;	
તે તો વિશ્વનાથ કહાવે,	ભણું તેજ ભાવે.	૨
જે આ સૂર્યને શોભાવે,	ભણું તેજ ભાવે;	
જે આ ચંદ્રને ચળકાવે,	ભણું તેજ ભાવે.	૩
ધ્રુમટ ગગનનો ટેકાવે,	ભણું તેજ ભાવે;	
અસંખ્યગોળાઓ ગપડાવે,	ભણું તેજ ભાવે.	૪
જડને ધર્મ જે ધરાવે,	ભણું તેજ ભાવે;	
મનને મુક્તિસુ ચઢાવે;	ભણું તેજ ભાવે.	૫
જે છે પ્રાણનો આધાર,	ભણું તેજ ભાવે;	
જે છે સારમાંનું સાર,	ભણું તેજ ભાવે.	૬
જે છે ડાહ્યો દયાવંત,	ભણું તેજ ભાવે;	
જેને નહિજ આંદિ અંત,	ભણું તેજ ભાવે.	૭
રાક્ષણ શક્તિનો ભૂપ,	ભણું તેજ ભાવે;	
જે છે એક ને અનુપ,	ભણું તેજ ભાવે.	૮
જે છે અકળ ને અરૂપ,	ભણું તેજ ભાવે;	
જ્યાં મનવાણી હોય ચૂપ,	ભણું તેજ ભાવે.	૯
જેને નવલ કહે શુંજ !	ભણું તેજ ભાવે;	
પણ તે પુંજ પુંજ, પુંજ,	ભણું તેજ ભાવે.	૧૦

ચોમાંસું.

• ગરબી. (ત્રિતાલી ચોષકા.)

- પેક્કો વાદળાઝોઝે ઘૂમાઘૂમી માંડીરે !
હવે આવશે ચોમાંસું શું ! ઝો માંડીરે. ૧
- હા હા ! હજી નહિ શું આવે ? ધામ કેવોરે !
કરી બાફમાંજ ધાક્કો હોય એવોરે ! ૨
- નથી હાલતું ઝાડોતું એક પાન* રે;
ફર્યો પવન જઈ ઠર્યો હવે ઇશાન રે. ૩
- નહિ શ્વાસ રે લેવાય, જીવ રૂંધાયે રે;
પાંખ પાંખોઝો વિખેરો ધૂળે નાહ્યે રે. ૪
- ભુંડી અંગે આ અળાઈઝો કરડી ખાયરે !
પડે સાંજ લારે કાંઈક સુખ ચાયરે. ૫
- અધવાર્યો અપાડ, ઉચું જોઈએ રે !
હવે મેહુલે તો મે'ર કરી જોઈએ રે ! ૬
- ખોદી ખોદીને ખેડુત ચાસ પાડીરે;
ઉભા ખેતર જીએ વાટ દાંડીરે. ૭
- ખેડા ઠામ કરો પ્રવાસો ખલાસીરે;
વળો વેપારો, અધિકારીઝો, સંન્યાસીરે. ૮
- ખેડી મોસમ, પડયાં બંધ બધાં વાંજોરે;
નદી નાળે નીર ન જાય, જાય હરણુ પ્રાણોરે. ૯
- લુખી ભૂખો ને સુકી ખડંગ ભોંયરે;
“ પય પય ” પોકારે છે, જોડે પપૈયા રે. ૧૦

પ્રાણા માત્રનો આધાર મેધરાજ રે;	
આવો, આવો, મહારાજ રાખો માઝા રે !	૧૧
ધાતાં ધાતાં કાળાં કાળાં વાદળ આવેરે;	
ગગન ધરીને અંધારકોટ બનાવે રે.	૧૨
ચાય ચમક ચમક વીજના ચમકારા રે;	
કડક કડક કડક કડકડયાં નગારાં રે.	૧૩
છૂટયો પવન આવ્યું લહેરં હાશ ! સારં રે !	
ક્યાંહી વરસ્યો એ નિશ્ચે હું તો ધારં રે.	૧૪
પડ્યો ! ઝાં પડ્યો ! પડ્યોજ મુસળધાર રે !	
નવલ સુમંધ ઉઠી, શાંતિ થઈ સંસારે રે !	૧૫

જનાવરનાં જાન.

(છયોકા) ઘોળ.

જન જનાવરની મળી ॥ મેધાડંબર ગાળે;	
બકરી બાધનો બેટડો ॥ પરણે છે આળે.	૧
ઢોલ નગારાં, ભેર ને ॥ સર સરણાઈ તીણું;	
સો સાંમેલા શોભીતા ॥ બેટાબેટી ઘેટીનાં.	૨
ઠીક મળી ઠઠ ભોકની ॥ જરા ઠામ ન ઠાલો;	
દોડે વરનો બાપ ત્યાં ॥ હડબડ છાટીવાળો.	૩
સાજનનું થું પૂછવું ॥ બકરે કરીં જોરો;	
ભેગાં કર્યાં છે બાવથી ॥ મોટાં મોટાં ઢોરો.	૪
રાતા માતા આખલા ॥ રાખી શીંગડાં સીધાં;	
આગળ માર્ગ મુકાવતા ॥ પદ *પોલીસ લીધાં.	૫

• નવે પાણીસડું ઠામ કરતાં ઢોલ, તેમ તેઓ માર્ગ મુકાવતાં નવ ઇ.

- સાજને એક ઊંટડા ॥ હોડે હાથી ઝોડે;
એનાં અરાડે વાંકડાં ॥ કામદારોની ગોડે. ૬
- હારમાં એક બે હાથી છે ॥ મોટા દાંતજવાળા;
નીચું ન્યાળીને ડાલતા ॥ હોડે શેઠ સંઢાળા. ૭
- હાથી ઘોડા તો છે ઘણા ॥ હાર રોકતા પાડા;
કાળા કઢંગા ને થયા ॥ ખડ ખાધ જડ જડા. ૮
- આંખ ફાટી છાતી નીસરી ॥ કરતા ખૂબ ખુંખારા;
હોડે ઉછળતા ઘોડલા ॥ સાજન થઈ સારા. ૯
- ટકુઓ ટગુમગુ ચાલતાં ॥ પૂડે મરીખ ગધેડા;
હાજી હાજી કરી હોડતાં ॥ *ડીકાં વિના અતેડા. ૧૦
- હારોહાર હજારો આ ॥ માંહે માંહે લપાતા;
કાણુ આવે કામળ ઝોઢીને ॥ એતો ગાડર માતા. ૧૧
- પીતરાઈઓ વહેવાઈના ॥ એને અકલ ન કોડી;
આડા અવળા એકેકની ॥ પૂડે જાય જે દોડી. ૧૨
- બકરા તો વરના બાપ છે ॥ હોય એનું શું લેખું ?
શું સાગર શીંગડાં તણે ॥ હું તે આજે આ દેખું. ૧૩
- વરનો તે ઘોડો આવીયો ॥ વાજે વાજાં વિકાતી;
બેર ભૂંગળ ને ઝાંઝરી ॥ ભેગું ભરડતી જતી. ૧૪
- વરરાજ એ માસનું ॥ બાળ બે બે કરતું;
ઝડપાયું ઝપ ઝોળીમાં ॥ મન માડીનું કરતું. ૧૫
- મંગળ બકરી બાઈ તો ॥ ગાય હરખી હરખી;
જોડે જાંદરણી ધણી ॥ કોડે જોવાજ સરખી. ૧૬

કડીકાં વિના જેને ચાલવું ફાવતું નહિ હોય એવા ગધેડા.

બકરીબાઇ એ નાતની ॥ ને ખીજ બણીઓ;	
આણી આડોશ પાડોશણો ॥ બાપડીબેનપણીઓ.	૧૭
ભેંસ, ભુંડણુ, ને ઊંટડી ॥ ઘેડી, ઘોડી, ગધેડી;	
ગાય, બિઝાડી, ઉંદરડીને ॥ એક કુતરીએ તેડી.	૧૮
વાંદરીઓ નથી વીસર્યા ॥ દસ વીસ આ કૂદે;	
સાથે સામટાં ગાઈ સૈા ॥ સાતે સૂરને છૂદે.	૧૯
કોઈ બેંબે કોઈ ભેંભે કરે ॥ કોઈ ભૂંકતી ભુંડું.	
કોઈ ચુંચું મ્યાઉં મ્યાઉં કરે ॥ વેર વાળે કો કૂડું.	૨૦
હૂંક હૂંક કરતી વાંદરી ॥ જોજો! નાચે છે કેવી!	
ધન ધન બકરી! ન કોઈની ॥ જન તારા તે જેવી!	૨૧
ચારપગાંની જન આ ॥ જોડી બેપગાં સાર;	
સમજેતો સાર નવલ બહુ ॥ નહિતો હસવું તો વાર!	૨૨

જીવાનો વચ્ચત જાય છે.

ગરબી (સપ્ત ચોકા.)

જાય છે, જાય છે, જાય છે, રે, } ટક.
આ વખત બણ્યાનો વહી જાય છે.
થાય છે થાય છે થાય છે રે, }

બહુ પછી પસ્તાવો થાય છે.

બાળપણુ બણવાનો અવસર,
જીવન જીવતર માંહ છે રે.

આ વખત૦

ખેડુત જો ચોમાસું ન ખેડે,
આખું વરસ પસ્તાય છે રે.

આ વખત૦

બાળપણું વીત્યું કે બહ્યાનો,
કાળ વીત્યોજ ગણાય છે રે. આ વખત૦

ગિરફતારી પછી દુનિયાની,
તેમાં તે શું બણાય છે રે! આ વખત૦

કદી વખત મર્યોને કાઢે પણ,
કુમળીજ ડાળ વળાય છે રે. આ વખત૦

પાકો કાઠોએ ચડે ન કાના,
ટકુ ટકુ વાંચો ગભરાય છે રે. આ વખત૦

બહ્યા વિના નર નાર નિંદાને,
દુઃખ દારિદ્રે રિખાય છે રે. આ વખત૦

હાલ રમત રૂડી લાગે છે પણ,
કેડે કુડી દેખાય છે રે. આ વખત૦

રમવું ખરું ને ભણવું ખરું,
એજ ડહાપણુ કહેવાય છે રે. આ વખત૦

બહ્યા વિના તો સિદ્ધિ ન ભવમાં,
ભણેજ સુખ પમાય છે રે. આ વખત૦

વિદ્યા વણુ માણસ પણુ સરખું,
કહેવત સાચી સદાય છે રે. આ વખત૦

જન ને જનાવર જનમ સમે તો,
સમજમાં સરખાં દેખાય છે રે. આ વખત૦

પણુ જન તો પંડિત બને છે,
જો જુગલું શીખવાય છે રે. આ વખત૦

વાર વાર વાંલે શીખવેચોજ,	આ વખત૦
બાળકથી બોલાય છે રે.	
રાખો રણે તો રહેજ મુગું,	આ વખત૦
સમજનું મૂળ શિખાય છે રે.	
સો સર્વે શિક્ષા, શિક્ષણથીજ,	આ વખત૦
માણસ મોટું મનાય છે રે.	
નવલ કહે ને અભણ રહે તે,	આ વખત૦
પશુપદ પામવા ચા'ય છે રે.	

ગાયના ગુણ.

ગરબી (ચોચોકા.)

લાગે મને, ગાય તું ધણી વા'લી	લાગે૦ ૧
ઓ ગૌરી ગરીબ, ને ગુણવાળી !	
તારું રૂપ મને રુકું લાગે,	લાગે૦ ૨
મુખ જોતાં ભૂખ બધી ભાગે	
ધોળું અંગ ને શીંગડીઓ કાળી,	લાગે૦ ૩
આંખ રાંકડી, કાળી હેતાળી.	
તારે કંઠે, ધંટડી, ધણધણતી,	લાગે૦ ૪
ચારે ચરણે કાંઠરી, ઝણઝણતી.	
ગોવાળેથી, પાછી તું વળતી,	લાગે૦ ૫
ત્યારે ભાં. ભાં, ભાં, ભાવે ભણતી.	
આપે ઉઘસો વાહકું ચનચનતાં,	લાગે૦ ૬
પેસે પોખમાં પ્રેમે તું તે સજીતાં.	

હીડે હરખે, ઉછળતી તું ઘેલી; તોએ કોને, મૂકે ન તું ઠેલી.	લાગે૦	૭
વાટે બેઠાં બાળ બચાવી લે; એવી ડાહી દયાળુ તું દીલે.	લાગે૦	૮
મારનાર ઉપર પણુ તું બારે; નથી કરતીજ, રીશ અતિશય ક્યારે.	લાગે૦	૯
તેં તો ધર્મનો મર્મજ, પરમ લલો; ગૂઠ જગરીય, પણુનો ગુણુ ગ્રહો !	લાગે૦	૧૦
તું તો રોજ, પરોપકારે રાજ; તારો જશ જગમાં છે રહ્યો ગાજ.	લાગે૦	૧૧
તું ઘોળી, ને ઘોળું દૂધ તારું; ગુણુકારી, સ્વાદ બર્થુ સારું.	લાગે૦	૧૨
દહીં દૂધ, ધી, માખણુ, ને છાસ; જેમાં સર્વ, સ્વાદ તણા વાસ.	લાગે૦	૧૩
એ પાંચે, અમૃત પૃથ્વી પર જો; તે અમ અર્થે, તું તો સરજો.	લાગે૦	૧૪
બર્ફી, ને પેંડા, ને માવો; બાસુદી શિખંડનો બડો લાવો.	લાગે૦	૧૫
તે તો તારી પ્રસાદી, આ સુખદતા ! ગાય માતા, તું સાચીજ છે માતા.	લાગે૦	૧૬
તારા પ્રેમનો પાડ, હું કેમ વાળું ? આવ, આવ, હું હેને પંપાળું !	લાગે૦	૧૭

જગરીબાડ—રાંકપણું—ધર્મની સુખ્ય મતલબ છે ને તે તે
જાણનાર પકડી રાખી છે.

*તારી શીંગડી, સુંદર સિંદુરે;	લાગે૦	૧૮
રંગી સોને, સણગારે હુરે.		
કરૂં ચાંદસો, ને ચોખા ચોડું;	લાગે૦	૧૯
ફૂલ હાર પહેરાવી, નિરખું મોહું !		
તારું ઝગમગતું, જ્યોતિજ સરખું;	લાગે૦	૨૦
મુખ બાળી, હરખું ને નિરખું.		
ધન ધન ! ધેનુ ! રૂપ ગુણધામ;	લાગે૦	૨૧
ગુણ ગાયના, ગાય નવલરામ.		

ચામાસાના ચાર માસ.

ગરબી (ત્રિતાલી, અષ્ટ ચોકા.)

ચોમાસાના ચાર માસ છે સારારે;	ચોમાસાના૦
લીલી સાડી સુંદર સજે પધારા.	
ઘોરી માસ અષાઢ તે કહાવે રે,	
વરસાદને દોરી લાવે રે;	
જોકે પહેલાં કંઈક તપાવે.	ચોમાસાના૦
કકડોને પડે મેધરાય રે,	
પડે પાણી, ને નેવે ન માય રે;	
ધોધો બોધ બધે સંબળાય !	ચોમાસાના૦

જ્યાં બે કડીમાં કહ્યા પ્રમાણે ધનતેરસને કહાડે ગાયને ચોકા
જનરાવના કેટલાએક ભાગમાં સણગારે છે. ૧ પૃથ્વી.

નદી નાળાં તળાવ બરાથ રે,
જળ જળ પળમાં થઈ જાય રે;
ડૂપ્યું જાણે જગત જળમાંય !

ચોમાસાનાં

હોય વન ધરી સજીવન રે,
નાચે ગિરિ પર મોર થનથન રે;
કરે કળા ને હોય મગન.

ચોમાસાનાં

શ્રાવણ માસે સરવડાં હોય રે,
ગામ બહાર મેળે સૌ કાય રે;
જઈ લીલું લીલું બધે જાય.

ચોમાસાનાં

માથે મેઘનો માંડવો આવ્યો રે,
નીચે લીલો ગલીઓ બિછાવ્યો રે;
વચ્ચે મનહર મછ્ મછ્ કાવ્યો.

ચોમાસાનાં

જીવ જંતુઓ નીપજે ઝાઝા રે,
જ્યાં જોઈએ ત્યાં છોડ તાજ રે;
શાક ભાજનો શ્રાવણ રાજ.

ચોમાસાનાં

બાદરવે તે ભડકી ઊઠ્યો રે,
“બાકી સાકીનું લો, હું ત્રૂઠ્યો રે;
કદી કહેશો ન કે હું રૂઠ્યો.”

ચોમાસાનાં

એમ કહીને કડાકડી માંડી રે,
રહ્યા વાધ ને સિંહ બરાડી રે;
વીજ ઝપ્પકી ગગનને ફાડી.

ચોમાસાનાં

દીસે સુરજ ન, થઈ રહી હેલી રે;
આણ્યો ઢરીઓ ઉલેચીજ, હેલી રે!
તોડી તેડ, ને નદીઓ રેલી.

ચોમાસાનાં

આસો માસે ફળી જનઆશા રે,
 પાક્યાં ધાન્ય ધરતીપર ખાસારે;
 રહે ખેડુનો ખેતરે વાસા. યોમાસાનાં
 ઊડે પંખી લાખો હરખાતાં રે,
 ગાય ભેંસ અળદ ચરે માતાં રે;
 ઉચે આમ રૂપેરી ભે, ભેતાં, યોમાસાનાં
 ખીડ્યાં કમળે તળાવો છાયાં રે,
 આ ખે સારસ શી માયા રે !
 ભે ભે ચંદ્ર ચક્રોર તો ધાયા. યોમાસાનાં
 શરદચંદ્ર પુનમ બલિહારી રે !
 ગીત ગાય નવલ નરનારી રે !
 હવે દિવાળીની તૈયારી ! યોમાસાનાં

પાંચમું ધોરણ મળનારીને સાર.

માતૃસ્તવન.

ધોઝ (ચોચોકા.)

ન્યારે હું હતું પશુ અજ્ઞાન રે,
 નહોતું ખાન કે પાનનું ભાનરે;
 ત્યારે કાણુ મારી સારી સંભાળ,
 કરતું ધરી વાલ ? તે તો તુંજ માવડી
 કાણુ ઊંચતું હોતે ઉકાડીને,
 કાણુ અંગનું હોર ધવડાવીને;

થતું હુંથી અધિક પ્રસન્ન.
ચોતાને મન ?

તે તો તુંજ માવડી૦

માથું મારી ઉછાળી હું લાતરે,
ધાતું તેમ તેમ થઈ જિઆતરે;
કોણ મીઠડાં લેતું મુખ,
પામી મહાસુખ

તે તો તુંજ માવડી૦

મને કોણ ઉઠાડી બેસતું ?
મને કોણ રિઝાવી રમાડતું ?
કોણ ગાતું ઉઘાડવા ગીત,
પ્રકૃલિત ચિત્ત ?

તે તો તુંજ માવડી૦

જરા માથું દુખે કદી માહરં,
કોણ ચોંકી થતું દેખી ખ્હાવરં ?
કરી* કરીને કડવા કવાય,
પીતું ખુશી સાથ ?

તે તો તુંજ માવડી૦

કોણ શીખવતું બોલતાં ચાલતાં,
કોણ કહેતું મનોહર વારતા ?
દીઠા દા'ડી અસંખ્યજ દોષ,
તોએ ન કર્યો રોષ.

તે તો તુંજ માવડી૦

તારા પ્રેમના પાર પમાય ના,
તારાં કર્યાં તે-કોએ કરાય ના;
અરે તે મળમૂત્ર અથાગ,
વણાં લણાં ભાગ્ય ! ધન ! ધન !

મારી માવડી. તે તો૦

તારો પાડ શું વાળું વળાય ના;
મૂકી માથું બોળામાં હું માયના;

બોલું નવલ ગગળો થઈ વાણુ,
“તારું છે કલ્યાણુ,” જય ! જય ! મારી માવડી. તે તો.

ગુજરાતની મુસાફરી.

ગરબી (અઠસસે ચોકો, રૂપક તાલ.)

દક્ષિણમાં છે દમણગંગા ॥ ત્યાંથી નીકળીએ પ્રવાસરે;
અમલસાડ, વલસાડ, નવસારી ॥ લેજો ફણુસ અનાસ.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૧

શા શોભે કદળીવન શીતળ ॥ શી બહેકે લીંબુવાઈ રે;
આંબા ઈફાના *અમૃત સરખા ॥ હરખી કહે દેશાઈ.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૨

સુરત શેરનું સુંદર દરશન ॥ સુંદર રસ્તા સારારે;
સુંદર, નાનુક, લોક વિચિક્ષણુ ॥ શોખી સફાઈ કરનારા.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૩

ઓ ! આવી બરણીની દુકાનો ॥ ઉભાં રહ લાંગરે !
પાપડી પણ આપણુ આ ટાણે ॥ પામ્યા પૂરણુ ભાગ્યે !
રમીએ ગુજરાતે રે. ૪

જરૂર નાતમાં જમવા જાએ ॥ જમણુ આવાં નથી નિરખ્યાંરે !
ચિનાઈ સાડી ચપડા ચમકે ॥ સર્વે લખેશ્રીજ સરખાં.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૫

● એ પાસના — એ મુલકમાં બહીને બહે ઈફા કહે છે.

મેળા, ખેળા, ને વરઘોડા ॥ નાચ ને રંગ કામ કામરે;
હસતાં રમતાંજ દીસે સૌ ॥ કરતાં હશે થું કામ;
રમીએ ગુજરાતે રે. ૬

આગળ આ હતું હિંદુસ્તાનમાં ॥ સૌથી બંદર મોટું રે;
નામીયું દુનિયામાં તે કેમ ॥ છેક થયું હશે ખોટું રે !
રમીએ ગુજરાતે રે. ૭

તાર્પી નાહી, લઇ લાહે ગળ ॥ કીનખાખ કિનારી ચાલોરે;
નરખદાનો નિરખી નર પૂત્ર ॥ નરનાં નરપણુ^૧ બાળો.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૮

બરચની ટેકરી બહુ બાકી ॥ દીંબા ચઢજો તપાસીરે;
ટેડી પાધડી કકડતાં કપડાં ॥ રમાલ તો કરમાસી.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૯

ભાંગ્યું ભાંગ્યું પણ એ છે ભરચજ ॥ ભૃગુનો આશ્રમ કહાવે રે;
શે'ર જીનું ગુજરાતે, આજે પણ ॥ ૩ બહુ રેતર^૨ ચડાવે.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૧૦

ત્યાંથી કપીરવડ જોવા જજો ॥ જગમાં જે છે નવાઇ રે;
જોઇ ડભોઇ પાછા વળજો ॥ માળ માલ ન કાંઇ.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૧૧

મેલ્યું ભરચ કે આવ્યું કા'નમ ॥ કાળી ધરતી રસાળી રે;
જ્યાં ચોમાસે જોય કળી પગ ॥ કચ્છી કન્યા દે ગાળી.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૧૨

મિઆંગામ ઘટોલુ આવે ॥ આવે ઝાડનાં ઝૂંડરે;
ઝાડે ચારે તળ ચરોતરનું ॥ ગોદરે આ છે પ્રયંડ.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૧૩

વડોદરે નિર્બાન્ત ઉતરજો ॥ નથી મહારાવ ઘેસો રે;
દાણુનું તો છે હજી કાયમ ॥ ગાંઠડી હડે મેસો.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૧૪

લક્ષ્મીવિનાસ ને મોતીઆગ ને ॥ નજર આગનો મીનારો રે;
જો જો સવારી સાઠ મારીને ॥ તપ નવીન પ્રમાણો.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૧૫

પાન ને પર્વળ લઈ પરવરીએ ॥ શો ઉચો પૂલ મહીનો રે;
“આવી મહો ને ચિંતા થઈ” ॥ એ ઉખાણો હતો અહીંનો.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૧૬

આપે જણાય છે આવ્યું ચરોતર ॥ બોલી ને ખુદ્દિ જ્યાં જાડીરે;
જાડી પણ ગાદી કસવાળી ॥ ધંધેકોસરે^૧ હદ વાળી.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૧૭

હોય જવું વડતાલ કે ડોકોર ॥ તો વચમાંથી વિચરજોરે;
કપડવંજે કાય ને સાપ્ત ॥ જોઈ સુધારો કરજો.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૧૮

આવી આનંદે પાછા આણુંદે ॥ કે નડિઆદે મળજો રે;
મહમદશાહનું શેર જોઈને ॥ અમદાવાદે વળજો.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૧૯

અમદાવાદે આદે હતી બહુ ॥ ગાદી મોટી પાદશાહીરે;
જ્યાં ત્યાં મસીદ ને તોડાડે હજી ॥ યાદ આણું છે બાઈ !

રમીએ ગુજરાતે રે. ૨૦

જુમામસીદ શી મોટી ॥ મહમદશાનું સેન સમાયરે;
જુમામસીદ જોતાં તે વખતની ॥ ઝાંખી આજે થાય.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૨૧

ભદ્રની શોભા છે બહુ સારી ॥ ત્રણ દરવાજે કમાન રે;
હડીસીંગને દહેરે આરસ ॥ ઓપે હીરા સમાન.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૨૨

શાહઆલમ સરખેજની શોભા ॥ શી રીતે વર્ણાયે !
અસલી ધમારત હુનર આગળ ॥ ઇજનેરી લજવાય.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૨૩

રાજનગરમાં જન ઉઘોગી ॥ કોડીલા કસરની સાથેરે;
વિવેકો ને વળી પરગણુ પથુ ॥ તન મન કળ^૧ ત્રણ વાતે.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૨૪

રસમાં છે અહીં છપ્પા સામળ ॥ કવિના પૂરણુ કામરે;
જેમ સુરતમાં પ્રેમાનંદ ને ॥ વડોદરે દયારામ.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૨૫

ગઈ પાદશાહી ધણુ દીવસથી ॥ પણુ શાહે^૨ રંગ રાખ્યોરે;
બાંધી સાડત્રણુ તાંતણે શેરને ॥ ધંધો ધોકારે રાખ્યો.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૨૬

ઘોતીજોડ, પીતાંબર સાડી ॥ જે જોઈએ તે લેજો રે.
બાર બોલાવે બોતેર આવે ॥ કોક દલાલને કહેજો.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૨૭

આવે દલાલ, ને લાવે લટકતા ॥ વેપારી ટોળેટોળાં રે;
લઠે વઢે, દે ગાળ, ખેંચે સમ ॥ ખાય કરે કાગારોળા.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૨૮

આર્વો અગાડી ગાયકવાડી ॥ ઘોડા ફરે મદમાતારે;
વડનમર ને વીસનગરે ॥ જાનું પણ નથી જાતા.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૨૯

સરસ્વતીતોર સુંદર સિંધપુર ॥ કપિલ મુનિનું ધામરે;
પાટણ પ્રાચીન રાજધાનીને ॥ અહીંયાથીજ પ્રણામ.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૩૦

કાકિઆવાડે હાલ નથી ભો ॥ હાલો+ તે ભણી જઈએરે;
દેશી રાજના દુઃખડાં દેખી ॥ દીલમાં દુઃખીઆં થઈએરે.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૩૧

રેત ગઈને પા'ણા આવ્યા ॥ ઝાડનું ન દેખું નામરે;
ખરે સૌરાષ્ટ્ર તો ખનિજખમ્મનો ॥ ખોલ્યાનો ખરો કામ.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૩૨

પ્રથમ જુનાગઢ ચાલો જોઈએ ॥ નરસિંહ મે'તાનો ચોરારે;
છતું કર્યું ગુજરાત સપૂતે ॥ એનો પાડ ન થોડો.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૩૩

જામનગર મચ્યું રાગ ને રંગમાં ॥ ભાવનગર ભળપણુમાંરે;
પહેલા વર્ગનું મોથું ધ્રાંગદું ॥ પોરબંદર હાલ ગણુમાં.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૩૪

સુદદ, તીખા, શોખી શાણા ॥ મતલખી ખટપટવાળારે;
મીઠા તો મધથી પણ અદકા ॥ લોક આણીકેરા ભાળ્યા.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૩૫

જોવા લાયક રાજ્ય રહ્યાં બહુ ॥ પણ કહોને શું કરીએરે !
રાજધિરાજની રાજધન જ્યાં ॥ રાજકોટે જઈ કરીએ.
રમીએ ગુજરાતે રે. ૩૬

દરેક બીજાં રાજ બધાં ત્યાં ॥ આવી પ્રસંગે જશેરે;
જેઈ રહ્યા, કે વળશું પાછા ॥ પ્રવાસ પુરો થાશે.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૩૭

રહી મયું જોવું દીવ બંદર ॥ ને ઘોજેરં ઘોઘુરે;
ખારેઘોડે ખૂટે ન મીઠું ॥ પાણી પણુ જ્યાં મોંઘું.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૩૮

પશ્ચિમે દારિકા, પૂર્વે કાળી ॥ ઉત્તરે અંબા માતરે;
દક્ષિણે કુંતલેશ્વર એ છે ॥ ચારે ચોકો ગુજરાત.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૩૯

ઉના પાણીના કુંડ લસુંદ્રા ॥ ગોધરા, ને ઉનઈએ રે;
ગંધક તે ગંધાય છે ખુલ્લો ॥ રામ સુધી શીદ જઈએ ?

રમીએ ગુજરાતે રે. ૪૦

વિમળશાહનાં દે'રાં બજેલાં ॥ લાવા રસમાં દટાયાંરે;
જોતાં જાણે જ્યાળામુખીનું ॥ જોર જો જન છે ગણા.

રમીએ ગુજરાત રે. ૪૧

રહી છેવાડે છાવણી ડીસા ॥ હવાપાણી જ્યાં સારારે;
પાલણપુર ઉપરથી થઈને ॥ આપુણ જોવા ધાર્યા.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૪૨

વળી વનસ્પતિ વિધવિધ ઔષધિ ॥ જૈન દે'રા જમકારીરે;
“ અડે કડે ” કરનાર મેવાડને ॥ મારવાડી અહીં પારી.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૪૩

+પૃથ્વીની અંદર ને બજતો રસ છે તે જ્યાળામુખી કાઢે ત્યારે
એ બધાં જગતમાં આવે છે.

વાદળાં અંગે અડકી હીડે ॥ ટાડે જવાય હુંઠવાઈ રે;
પાર્શ્વોતાણે, ગીરનાર શેત્રુંજે ॥ ભૂલ્યા આપણે જવું ભાઈ.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૪૪

રાધનપુર જઈ રણુને ઝાંખવું ॥ કચ્છભૂજ જ્યાંથી જવાયરે;
માંડવી બંદરથી ઉપડતાં ॥ મુંબઈ ખોટે^૧ અવાય.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૪૫

મુંબઈ તો અસખેલીજ કહાવે ॥ જાણીતી જગમાંલ રે;
વિદ્યા હુન્નર, વેપાર ને રાજનું ॥ નૂર નવલ શું ગાય.

રમીએ ગુજરાતે રે. ૪૬

ચૈત્ર માસનું ચિત્ર.

ગરબી (ચોછકા.)

ચતુર ચૈત્રને વસંતવર્ગે શીદ ભણ્યો જો ?
લોકે ક્યારે ઉનાળે લેખી ગણ્યો જો ?
પડે તાપજ બપોરે, તોખા તે થકી જો;
રુડી, રાત્રિને સવાર, સાંજ છે નડકી જો. ચતુરં
રાતે નિર્ભજા આકાશે, તારા ઝગઝગે જો;
ચોગમ ચંદનીમાં ચંદ સાઈ ચગચગે જો. ચતુરં
સાંજે વાણે શીતળ મંદ પવન વાય છે જો;
એથી નિશાળે સવારમાં ભરાય છે જો; ચતુરં
પણ જંત્ર વેળા ધરતી ધગી જાય છે જો;
છત્રો જોડા ત્રિના ડગલું ના મુકાય છે જો. ચતુરં

પડે તાપ તપે તાલકું માથું ભમે ને;
 લોહી ઉકળે ને આવે ઉધ આ સમે ને. ચતુર૦

ઉધે વાધ નાગ આદિ શોધી છાંયડા ને;
 બેઠાં ઝાડ પર, ને ડોઢાં ખાય પંખીડાં ને. ચતુર૦

પેઠાં માળામાંએ બાળપંખી તરફડે ને,
 નવલ કહે લાગે ધૂ, બાળક બહાર રડવડે ને. ચતુર૦

વૈશાખ માસનું ચિત્ર.

લૂ લૂ લૂ વૈશાખે શાખે શાખો લાધીયો ને !
 આ શું પૃથ્વીએ પંચાગ્નિ નેગ સાધીયો ને ! લૂ લૂ લૂ૦ ૧

જાણે બટ્ટીનીજ ખસ ઉમાં આપણે ને;
 એવા તડકાના બડકા લાગે બારણે ને. લૂ લૂ લૂ૦ ૨

આંખે આવે અંધાર તડકે તાકતાં ને;
 વને વનચરો જળ ઝાંઝવાનાં ઝાંખતાં ને. લૂ લૂ લૂ૦ ૩

ગોંધાઈ ધરમાં બેઠે ન ચેન આ ધડી ને;
 આવે ઝાળ, ને ઝલ્લાધ જાય ચામડી ને. લૂ લૂ લૂ૦ ૪

ગામ બહાર લૂને ઝપાટે ધાસ છોડવા ને;
 ગયા મુકાઈ સીમાડા માણસ સમ હવા ને. લૂ લૂ લૂ૦ ૫

બોડાં બોડાં બહુજ ઝાડ પણુ દીસે ખરાં ને;
 વાયા વાચરા, ને ખરર ખર્યા પાતરાં ને. લૂ લૂ લૂ૦ ૬

વાંસનાં વન સળગીં ઊડે આ સમે ને;
 હાલુશુ હવ બહુજ બાળતો યોગમ ધુમે ને. લૂ લૂ લૂ૦ ૭

પશુ પક્ષી વૃક્ષ વલ્લો પ્રલય થાય ને;
ઉગડ ઉગડ નવલ જંગલો જણાય છે ને. લૂ લૂ લૂ ૮

જેઠ માસનું ચિત્ર.

આવ્યો જેઠ ને બ્રહ્મ આલ્યાં બ્રહ્મી ને !
ફૂટે છે ફૂવારા નેને રોમ રોમ ને. આવ્યો જેઠ ૧
એવાં ઝરણુ ઝાઝાં મળી નદી વહે દીલે ને;
ટીપાં ટપકે ટપ કપાળે, ગાલે, ને ગળે ને. આવ્યો જેઠ ૨
જળ જેટલું ઝરે છે, તેટલું ખરે ને;
પાણી પાણી કરી પ્રાણુ પાણુ લે અરે ને. આવ્યો જેઠ ૩
સુકી જીભ ને જનાવરો દોડે વન ને;
હતાં જે સૂતાં સંતાઈ ગુફાને ખુણે ને. આવ્યો જેઠ ૪
મળે જળ ન જળ વિના સૌ ખલાવરા થયાં ને;
નહોં નાળાં ને તળાવ તો સુકાઈ ગયાં ને. આવ્યો જેઠ ૫
પાણી કુવાનાંએ કમી થઈ જાય છે ને;
લાંબા દહાડલા આ દોહલા કહેવાય છે ને. આવ્યો જેઠ ૬
ધણાં હોય છે તોફાન દરીઆ પર ને;
ચડી વા વટોળે જળથળે જીલમ કરે ને; આવ્યો જેઠ ૭
ધરણીથી ઉઠાવોં ધૂળ ગગને લઈ ચડે ને;
આંધી હોય ને દબાય આદમી જાડ દોડે* ને. આવ્યો જેઠ ૮
વાંજા ડાહી, સઢ તોડી ચકડોળે ચઢી ને;
ફૂમે દરીઆમાં, નેને મરણુ ખૂમ પડી ને ! આવ્યો જેઠ ૯

મહાસાગરે જળસ્તંભ થઈ મેઘે મળે ને;
રણે રેણુનારે નવલ થાતા હળહળે ને. આવ્યો નેહ૦ ૧૦

મક્તિનું પરોતીડું. રાગ પ્રમાત (ચોછક્કા.)

જોડી પ્રભાતે સમરીએ-રાગ.

શાંત શાંત સકળ સ્થળે શાંત ચિત્ત સારું;
શાંતિનો દાતાર સાર, શ્રી પ્રભુ સંભારું. શાંત શાંત૦ ૧
પૂર્ણ અક્ષભક્તિનું પરોઢીઉં છે આનંદે;
પ્રદુલ્લ ઉદક કમલ પદ્મવ ખુદ આનંદ રાજે. શાંત શાંત૦ ૨
મોહરાત્રિનો કાળાશ ઝાંખો થયો ભાઈ;
પાપરૂપ પોયણી આપે ગઈ બિડાઈ. શાંત શાંત૦ ૩
શીતળ, સુગંધિત, મંદ ચિદાનંદ પવને;
જગ્યો જીવ જગાડે જગત, ગંભીર ગૂઢ કવને. શાંત શાંત૦ ૪

[છટું ધોરણ મળનારીઓને સારું.]

પ્રમાતમું વર્ણન.

પ્રમાતીડું. (અષ્ટ ચોક્કા.)

જગો, જગોરે, મારાં ઉજમાળાં બેનો કે

વાંણેલાં બલાં વાયાંરે ! ટેક.

જગ્યાં જગ્યાંરે મોર પોપટ મેના કે, વાંણે૦ ૧

ધીમે ધીમે રે બોલ બોલે રસાળા કે, વાંણે૦

જાણે જાણેરે, એ જગાડે બાળા કે, વાંણે૦ ૨

ખીન્ન ખીન્નરે બાર પંખી કરે કલોલ કે,	વાંણે૦	
ગડે ગડેને મોહુંજ બોલે કે,	વાંણે૦	૩
ચીં ચીં ચીં ચીં કરે ચકલી આનંદે કે,	વાંણે૦	
રમે રમે, ખીસકોલી સ્વચ્છંદે કે,	વાંણે૦	૪
બોલે બોલેરે, ગાય બેસ ગૌશાળે કે,	વાંણે૦	
નાચે નાચેરે, નાના વાછરે વાંલે કે,	વાંણે૦	૫
નેને નેનેરે, ઉચે પંખી આકાશે કે,	વાંણે૦	
ચકર ચકર, ફરે ડુદડી ઉલાસે કે,	વાંણે૦	૬
ઉચો ઉચેરે, ચડ્યો સૌથી ચડોળ કે,	વાંણે૦	
ગાતો ગાતોરે, રસે ઝાકમઝોળ કે,	વાંણે૦	૭
ગાએ ગાએરે, ગુર્જીનન બ્રહ્મનામ કે,	વાંણે૦	
હરમે હરમેરે, આખું નગત આમ કે,	વાંણે૦	૮
હસી હસીરે, ગિઠ્યાં વૃક્ષને વેલા કે,	વાંણે૦	
ખીલ્યાં ખીલ્યાંરે મન કમળ આ વેળા કે,	વાંણે૦	૯
ગેગે ગેગેરે સુરજ સુખધામ કે,	વાંણે૦	
તેનો તેનો આ, ઓચ્છવ ઠામ ઠામ કે,	વાંણે૦	૧૦
બાળે વાંણેએ સૌ ઉગમણી દીશ કે,	વાંણે૦	
રાતી રાતી જે, સોનેરી અતીશ કે,	વાંણે૦	૧૧
ઓ ! આ ગિઆરે, નગ ઝગમગ્યું સંધું કે,	વાંણે૦	
નણે ઝખકોળીરે, કાઢ્યું જ્યોતિને સિંધું કે,	વાંણે૦	૧૨
દીપી દીપીરે, ગિઠ્યા આગમગીઆ કે,	વાંણે૦	
ઝળક્યા ઝળક્યારે લીલા ધાસે ગલીઆ કે,	વાંણે૦	૧૩
જયજયજયરે, બણી ઋષિઓ ઉભેલા કે,	વાંણે૦	
હેતે હેતેરે, ધરે ધ્યાન આ વેળા કે,	વાંણે૦	૧૪

ધ્યાને ધ્યાનેરે, પરિબ્રહ્મને ધારે કે,	વા'ણે૦	
માગે માગેરે, સદ્બુદ્ધિજ પ્યારે કે,	વા'ણે૦	૧૫
સાચે સાચેરે, સમો બકિતનો આ છે કે,	વા'ણે૦	
સહેજ સહેજરે, સંધ્યા વંદન સાચે કે,	વા'ણે૦	૧૬
આ છે આ છે રે, સુખધામ કાળ કે,	વા'ણે૦	
જે કોઈ જગેરે તેનાં ભાગ્ય વિશાળ કે,	વા'ણે૦	૧૭
આવે આવેરે, મંદ શીતળ પવન કે,	વા'ણે૦	
બે'કે બે'કેરે, શી સુગંધી આ વન કે,	વા'ણે૦	૧૮
તાગ્નં તાગ્નરે, થાય તન ને મન કે,	વા'ણે૦	
વાધે વાધેરે, વય વિદ્યા ને ધન કે,	વા'ણે૦	૧૯

इतिहासनी आरसी.

गरबी (छन्दोका.)

ઇતિહાસની આરસો સાહો ॥ મેં જોયું માંહી.	
થીર થાવર દીકું ન કાંઈ ॥ ફરતી છે છાંઈ !	૧
આ મુલક બધામાં આજ ॥ કયાંના કયાં રહેતા;	
ઇંત્રેજ કરે છે રાજ ॥ જગમાં જશ લેતા.	૨
પણુ એંસીજ વર્ષ પછાત ॥ જો જોઇએ એ જાંખી;	
દોસે દક્ષણોએ ગુજરાત ॥ ધૂમતા ડર દાખી.	૩
શા પેશવાઇનો દોર ॥ પુનેથી સંચરતા;	
બહુ અઝરા જલમ જોર ॥ “ઇકડે યા” કરતા	૪
માંડયા રાજે અધર્મ અપાર ॥ ધર્મનું કહાવે જે;	
હરી આર દિવસ અમકાર ॥ શૂન્ય થયું સહે જે.	૫

પૈશ્વવાઈ પહેલાં મુગલાઈ ॥ ચાલતી ચોપાસે;
અહીં સ્થાપી અકબરશાહી ॥ બાંધી નીતિ પાસે. ૬

નહિ જુલમ, ન ઝાઝું દાણુ ॥ નહિ પક્ષાપક્ષી;
દીધું દેશીને માન સમાન ॥ દેશાધર્મીરી બક્ષી. ૭

ટકી બસેં વરસ મુગલાઈ ॥ તે આને ચોગે;
ન્યારે રાજનીતિ બદલાઈ ॥ પડી મરવા રોગે. ૮

આ બસેં વરસ પણ બાદ ॥ કરી જો પછવાડે;
પાઠશાહી અમદાવાદ ॥ સ્વતંત્રપણે લાડે. ૯

“કુત્તે પર આયા સસ્સા-બસાયા શેર શાહને;”
આ આશા બીલને અસા-વળે ગમ્યું તેજાને. ૧૦

થયો અહમદ બેગડો એક ॥ છોક મહા મોટો;
બાંધ્યાં મસીદ મિનારા અનેક ॥ શેર, સણુંગ કોટો. ૧૧

હલો જબરદસ્ત મહા શૂર ॥ મહા મોટો જંગી;
ચડી વાંછે લડી ચક્ર્યુર ॥ કયાં બહુ ફિરંગી. ૧૨

પણુ ચારસેં બાર અગાઉ ॥ હતું કયાં શેરજ;
હવે પાટણપુરને ગાઉ ॥ થયો અકરા કેરજ. ૧૩

સન તેરસેં પુરાં માંછ ॥ થયા હિંદપુરા;
પડ્યું પાટણુ વરત્યો ત્રાહ ॥ ધિક ! નાગર નગરા ! ૧૪

પેશ મુલકમાં મુસલમાન ॥ “માઈ માઈ” કરતા;
લૂંટે ઝૂંટે વટાળે, લે જાન ॥ વહુ દીકરી હરતા. ૧૫

લડ્યા પડ્યા હજારો શૂર ॥ “બલે મારીએ મરીએ,”
વહુ મોહી; જોમ જળપૂર ॥ રુખ્યો દેશ તે દરીએ. ૧૬

એ દિવસ પડી જે પોક ॥ હજી ગગને ગાજે !
 એ દિવસ દેશીઓ શોક ॥ કરોને મળી આજે ! ૧૭
 એ દિવસ થકી પરતંત્ર ॥ થયા, લાગી ખાંપણુ રે !
 એ આગે હતા સ્વતંત્ર ॥ હિંદુ સૌ આપણે રે ! ૧૮
 વધ્યો શોક થંબ્યું મુજ ગાન ॥ જ્ઞાન આ એકજ રે;
 વિના ધર્મ, નવલ, આ સ્થાના યલિત સૌ છેકજ રે. ૧૯

વસંતવર્ણન.

હોરી.

પચરંગી પટકલ ધારી,
 દીપે આ કુદરત આ રો ન્યારી,

કુમળાં ચળકતાં વૃક્ષે સન્યાં ॥ નવ પલ્લવ જુનાં ઉતારી,
 આંખે મોર અચાકજ ઝૂકે ॥ જાણે કલગીઓ સારી;
 વસંતની આવી સવારી ! દીપે ૧

વીટી વળી સૌ સૌને ॥ વૃક્ષે હસ્ત પ્રસારી,
 ફૂલનાં જુમખે જુમખાં જે પર ॥ રંગબેરંગી અપારી !
 ઝૂલે ઝાડી ફૂલ ભરી ભારી ! દીપે ૩

ફૂલ ભરી ડાળો ડોલે, ખરે ફૂલ ॥ પથરાઇ ફૂલની પથારી,
 બમર હજારો ગુંગર કરતાં ॥ સુગંધી ભેતાં ગયા હારી !
 બધુંજ રહ્યું બહેક જ્યાં મારી ! દીપે ૩

ફૂલ ભરી ડાળાં ડોલે હિડોળે ॥ બેઠાં પોપટ મેના ખ્યારી,
 ને નવરંગી અવર બહુ પંખી ॥ મધુર કરે રવ ! તારી;
 કાચલની છે બલિહારી ! દીપે ૪

કાચભો ફૂંકે ફૂંકે ફૂંકે કરી રહે ॥ પંચમ સૂર અનુરાગી,
ધટ ધટામાં પડ્યા પડે ને ॥ કુંજ દીપી રહ્યો સારી;
મનોહર કામણુગારી ! દીપે૦ ૫

દ્રાક્ષને માંડવે લાખો દરાખો ॥ લીલી લોચનકારી !
કુમળા બપોરના તાપે તરસ્યાના હાથ લોભાવનારી;
કંઠે ઠંડક કરનારી ! દીપે૦ ૬

ઊઝ્યા ગુલાબ, ને આવી ગુલાબી ॥ ટાઢની તો હવે વારી !
વાયે સવારમાં મંદ સુગંધિ ॥ શીતળ સમીર સુખકારી;
અંજે ઉમંગ વધારી ! દીપે૦
રંગ્યાં ઉમંગમાં પશુ, પંખી નર ॥ નાર કુમોર, કુમારી, ૭
સર્વે સન્નેડે રમે, જમે કોડે, ॥ સર્વ કરે મજાદારી;
મુખે મીઠો હોરો ઉચારી ! દીપે૦ ૮

હોરીના સૂર ધૂમી રહ્યા યોગમ ॥ યોગમ લગન છે જારી,
ભગનસરા તો વસંતેજ સોહે ॥ વસંત છે લગન આચારી !
જેણે રચી અજમ તૈયારી ! દીપે૦ ૯

એ રીતે આ રતે પાંચે ઇંદ્રિયો ॥ ને હૃદય રીઝ્યાં સંસારી,
હોળા રમણુ, આ હરખ મરણુની ॥ રીત સ્વભાવિક ધારી;
ગણો ચાલ ગંદી નકારી ! દીપે૦ ૧૦

સંત સ્તવે ભગવંત વસંતે ॥ ઉચ્ચ સ્વરે લલકારી,
જેણે જગતમાં યોગમ ફરતી ॥ આવી અનુપ ઉપકારી;
લલિત લીલા વિસ્તારી ! દીપે૦ ૧૧

જય ! જય ! જય ! સચરાચર સુંદર ॥ જય ચિદ્રૂપ ભયહારી,
જય ! જય ! એક અકળ, અહાંડ ॥ અખંડ અખિલ વિહારી;
નવલ તન મનના ધારી. દીપે૦ ૧૨

ગુણનું કજોડું-વહેમી સ્ત્રીનું વર્ણન.

ગરબી (સમઠકડો)

- કેવું આ કળેડું તે કહેવાય, દેશી કહેને તમે કેવું આં ૧૬
પુરુષ તો બણ્યો ને ગણ્યો છે ઘણો ગુમાની આ;
સ્ત્રીથી ન સ્વભાષા શુદ્ધ બોલાય. દેશી૦ ૧
- ભાઈ તો ભૂગોળ ને ખગોળમાં ધૂમે છે;
આઈનું તો ચિત્ત ચુલામાંછ. દેશી૦ ૨
- પુરુષ આ પ્રવીણ પુરો પુસ્તકો રચે છે;
પેલીથી ન પત્રએ વંચાય. દેશી૦ ૩
- ભાઈ તો સ્વદેશને સુધારવા મથે છે;
આઈ કહે ' હું જોઉં શી રીતે થાય. ' દેશી૦ ૪
- પુરુષ ધૂર્ત ઢોંગીનાજ ઘાટમાં ફરે છે;
તે તો ઘેર પેલીથી પૂંજય. દેશી૦ ૫
- ભાઈ તો સભામાં જઈ સુભાષણો આપે;
આઈ જઈ રાજવીઓ ગાય. દેશી૦ ૬
- પુરુષ તો પધારે સુધારાની મંડળીમાં;
પેલી પાર્ષી મંડળીમાં જાય. દેશી૦ ૭
- ભાઈ તો નસીબનો નકાર કરે મૂળથી;
આઈ તો ગરોડા પૂડે ધાય. દેશી૦ ૮
- પુરુષ તો પવિત્ર પરમ ઇશને પૂજે છે;
ગોવાળની ગલીચો પેલી ચાલ. દેશી૦ ૯
- ભાયડો ન બૂલથીએ ભુંડું કદી ભાખે;
ભુંડણી વિવાહે વિષ્ણુ ખાય. દેશી૦ ૧૦

દેશીઓ, ન દોષ દેશો, બે કદી એ બાપડો;
હારી કરે એ પીડા વિદાય.

દેશી૦ ૧૧

છેકજ ન્યાં આવી રીતભાત મતિ ન્હોં છે;
પ્રાત તે શી રીતે બંધાય.

દેશી૦ ૧૨

વાત શું કરે ને અરે ચીત તે શું એ કરે ?
એક એકને ન ન્યાં સુહાય.

દેશી૦ ૧૩

ચાક્ષતા વહેવારની તો વાતજ તજવી;
એણેજ રણુસ્તાંભ રે રોપાય.

દેશી૦ ૧૪

વિધાના વિનોદકેરી વાતજ કદી કહાડે;
બહીલું બહીલું પેલી બેય ત્યાંબ.

દેશી૦ ૧૫

વર્તમાનની વાત એને નહિ ગોડે;
એની તો જીદીજ છે દુનિયાય.

દેશી૦ ૧૬

એનેઝાડઝપટની, કેકામણુકુમણુનીજ વાત;
કે કૂટવા જવાની રે સદાય.

દેશી૦ ૧૭

એ તો જાણે ખાવું પહેરવું ને ઝાઢવુંજ;
કે નજર ઉતારના ઉપાય.

દેશી૦ ૧૮

ઝાઝું શું કહેવુંરે થોડું લખે ઘણું માનજે !
અમણુ બહેમી મુરખની એ રાય.

દેશી૦ ૧૯

વયનું રે કળેડું કદી હોય, હાય હાય થઈ;
ભુંડું ભુંડું ભુંડું બહુ બણાય.

દેશી૦ ૨૦

રૂપનું કળેડું પણ વિરૂપરે મનાય છે;
ગુણનું કળેડું ના ગણાય ?

દેશી૦ ૨૧

કેમરે લગાર કંઈ વિચાર કરો, નાર નહિ કે;
તરથી આ કળેડું કેમ વેઠાય ?

દેશી૦ ૨૨

ગુણોત્તુ કન્નેડું સર્વથી સંસારમાં;
લાલ જોની ન કદી હોલાય.

દેશી૦ ૨૩

લાલ એ લાગી રહી છે ઠામઠામ નવલરામ
આંખ જો ઉઘાડો તો દેખાય.

દેશી૦ ૨૪

બાબલ : નાં તમામ નુકસાનનો ઉપસંહાર.

ગરબી (સપ્ત ચોકા.)

હારે નામ બાળલગનનું બાળો !
બાળો કે ખાડામાં ધાલોરે ! નામ બાળ. } ટેક૦
બાળલગનનું નામજ સૂણતાં, આવે મને કંટાળોરે; નામ૦
બાળલગનનું દુઃખ દેખીને, દેશ ચર્ચ ગયો કાળોરે; નામ૦
બાળ બિચારું શું સમજે એમાં ? ઠાઠ શો માંડ્યો ઠાલોરે; નામ૦
દેવ ઉપર શીદ દોષ મૂકો છો ? પ્રકૃતિ વિરુદ્ધ ચાલોરે; નામ૦
બાળલગનની ભુંડી રુદિ, આંખ ઉઘાડી બાળોરે; નામ૦
ભુંડી રંડાએ સુકવી નાંખ્યો, સુંદર દેશ રસાળોરે; નામ૦
બાળલગનથી તો બાળકબળતો, પાયો પૂર્ણ પ્રજાળ્યોરે; નામ૦
ઉઘમ હોંસ પરાક્રમ આદિ, રહેજે બળી ગઈ ડાળોરે; નામ૦
બાળલગનથી તો વિદ્યાવૃદ્ધિનો, મારગ મૂળથી ખાળ્યોરે; નામ૦
“મદ બણ્યા તો કે પરણ્યા છીએ, ધનમાં આ
ઉભી ધાડોરે;” નામ૦
બાળલગને બળબુદ્ધિ હરીને, સુખનો સંભવ ટાળ્યોરે; નામ૦
હુનરકળામાં પાછળ પાડી ! પૈસો વિલાતે ટાળ્યોરે; નામ૦
બાળલગનથી હોય કન્નેડાં. દુઃખ દુઃખ જોમાં હજારોરે; નામ૦

બાળલગને હડહડતો આણ્યો, કળિંગુગ કાળ કરાજોરે; નામ૦
 બાળકનાં માઆપ બને છે, બાર વરસનાં બાજોરે; નામ૦
 બાળલગને તો ઢીંગલા ઢીંગલી, સરખાં બન્યાં નર-નારોરે; નામ૦
 ભર જોબનમાં ધડપણુ આણ્યું; આણ્યો મરણુનો વારોરે; નામ૦
 બાળલગને બન્યો, બળહીન, બીકણુ આપણો સધળો
 રસાજોરે; નામ૦
 બાળલગને અરે બાયલો કીધો, ભરતનો ખંડ યશાજોરે; નામ૦
 બાળલગન દુઃખ સકળનું મૂળજ, કળિંગુગ એજ વિચારોરે; નામ૦
 બાળલગન તણ, નવલ સ્વજન સૌ દેશને દૂખતો તારોરે; નામ૦

ફિમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજ ને સારુ

લાડી વિદાય.

ગરબી શ્લી (સપ્તથોકો ત્રિપાલ)

આજ હોય સાસરે લાડી વિદાય કરે,
 આશરે, ઇશ તારે,

ઇશ, તું રક્ષણુ કરજે રે એનું;
 એનું ન અન્ય કો ત્યાંય રે,

આશરે૦ ૧

સાસરી હોય વાળી ધણેરી;
 તો પણુ કહણુ કહેવાયરે.

આશરે૦ ૨

ગામ અન્નણ્યું ને ઠામ અન્નણ્યું;	આશરે૦	૩
જન અન્નણ્યા માંહ રે.		
ખાવું પીવું પણ પરમરજી પર;	આશરે૦	૪
ભૂખે મુખે ન મગાય રે !		
નિત્યનાં નિર્ઝણ કરતાં શીખવાં શું;	આશરે૦	૫
આ વ્રત કાઢ્યું વડાય રે ?		
બોલવું તો પૂછ્યું, ચાલવું ચાલે રે;	આશરે૦	૬
કહેલુંજ કરવું સદાય રે.		
બાર વરસની બાળકીએ કયમ;	આશરે૦	૮
ઠાવકાં આમ ચવાય રે ?		
રમતી ફૂદતી હરણીએ તો કયમ;	આશરે૦	૮
પગલાં ભરાવ્યાં ભરાય રે ?		
લાડે રમેલી કેમ ચરણ મુખ;	આશરે૦	૯
ને મન બાંધી મુકાય રે ?		
જીવતાં જડ થઈ પુતળાં પેટે;	આશરે૦	૧૦
નચાવ્યાં કેમ નચાય રે ?		
જોગી જતીનો ન જ્યાં ગતિ ચાલે;	આશરે૦	૧૧
તે કેમ કહો એથી થાય રે ?		
થાઓ કે નહિ પણ નિશ્ચે કરે છે;	આશરે૦	૧૨
એમજ સુકોમળ બાળાય રે !		
એથી અધિક કંઈ હોય ત્યારેજ;	આશરે૦	૧૩
નવલ સાસરી નિંદાય રે ?		

ગરબી ૨ જી (ચોથોકા.)

સાસરે જતી છાડીના ઉત્તર.

માડીં તું મારી, છોડને શોક નકામો. } ટક.
છોડી સાસરી વીણુ ક્યાં વિસામો ?

સાસરી તો સવેં સ્ત્રીને શીર સરજી,
એમાં સુખ શોભા સકળ સુંદરજી;
આલી આવી રીન એ તો ધરધરજી. માડીં ૧

માટે તમે ધીર ધરી મને આપો,
મને તો સહેજે હોય સંતાપો;
ગમે ન જવું મેલી માયાળુ માઆપો. માડીં ૨

કાપીને કામળ કેળની ડાળી,
જાણે ખોદી ઠામ કઠણમાં ધાલી;
રૂએ રૂએ આંસુડાં તે ઢાળી. માડીં ૩

કસેજીં મારું તો ફડફડ થાએ,
પીપળનાં પાન પેટે કંપાએ;
મારે મન પૃથ્વી રસાતળ જાએ. માડીં ૪

એવું મને લાગે છે સહજ સ્વભાવે,
સાસરીએ જવું પ્રથમ કોને ભાવે ?
સહેજે સદા સર્વેને રડવું તો આવે. માડીં ૫

તો પણ આ શોક ક્ષણિક ગણુ મારો,
ઉડા ને ગાઢો બહુજ છે તારો;
દુઃખી મારા દુઃખમાં હોય વધારો. માડીં ૬

સાસરીએ દુઃખ તો પહેલું પલ્લામાં,
 તમે કહ્યાં તે અધાં દુઃખ સાચાં મા ?
 તોપણ સહ્યાં વણુ શો છુટકો છે મા ? માડી૦ ૭
 માટે મા, શોક તથા કહો પ્રીતે,
 સાસરીએ સુખી થવાય શી રીતે ?
 પરાયાં હોય પોતીકાં નિત્યે. માડી૦ ૮
 શાઆશ ! શાઆશ ! સુતા મતિ તારી !
 સફળ કરી સફળ કેળવણી તે તારી !
 સુખી રહે આ છેલ્લી નવલ શોખ ધારી. માડી૦ ૯

ગરબી રૂજી (અષ્ટચોકા ત્રિતાલ).

શિક્ષાસૂત્ર.

સાંભળ, સાસરે વાસ કર્યાનાં,
 સૂત્ર પવિત્ર મર્મખાંરે;
 અક્ષરે અક્ષર અંતર કોતરી,
 રાખજો કોમળ બાળારે. ટેક.
 કામ કંઠજી બહુ કરવાં પોતીકાં,
 જે છે છેક પરાયાંરે;
 એવું કરવું તો ઇશ્વર હાથે,
 પણ આપણે થાવું ડાહ્યાંરે. સાંભળ૦ ૧
 પ્રેમ બિના પર પ્રેમ પમાય ન,
 કેમે કરી કો કાળેરે;
 માટે પ્રથમ તો આપઅંતર ભર,
 શ્વસુરપક્ષ પર વાલેરે. સાંભળ૦ ૨

શ્વસુરપક્ષ છે પક્ષજ તારો,
વિચારી જો ચિત્ત માંહીરે !
જે કુળ ઉપજી ઉછરી હેતે,
ત્યાં તો થઇ તું પરાધ રે ! સાંભળ૦ ૩

ધર તે સાસરકુંજ હવે તુંજ,
આ તો પિયરે સૌ કહે છે રે;
ભાઈ ભોજાઈ આપે રીઝી જો,
બાપડી જોત તે લે છે રે ! સાંભળ૦ ૪

હક હીયાંથી ઉડ્યો, બેઠો ત્યાં,
કઠણ વચન આ કહેતાં રે;
હૈયું મારું ઉથલાઇ જાય,
આંખે આંસુ વહેતાં રે. સાંભળ૦ ૫

પરધરતું ધન પુત્રી કહાવે,
સાચું આજ મેં માણ્યું રે;
સુખ દેખીશ હવે હું જ્યારે તે,
સાચું સરળ એ જાણ્યું રે. સાંભળ૦ ૬

જાણી શ્વસુરકુળ કુળ જો તારું !
રહેજે રોજ તે રખે રે;
તેની શોભાએ શોભા તારી,
સુખે સુખ દુઃખ દુઃખેરે. સાંભળ૦ ૭

“પિયરે પનોતું રાખો પ્રભુ પણ,
સાસરું તો ધર મારું, રે;”
એમ વિચારી મનસા વાચા,
કર્મણા કરે તે પ્યારું રે સાંભળ૦ ૮

પ્રેમે પોતીકું એમ ગળ્યું કે,
સહેજે પોતીકું થાશે રે;
સાચુ, નણુંદ, વર, દીયર. સસરો,
સર્વે ચિત્તથી ચા'શે રે. સાંભળ૦ ૯

વખતે વચન કડવાં કહે તો પણ,
વિનય ન તજવો તારે રે;
“વનો વેરીને વશ કરે છે”
મંત્ર એ મોઘો ભારે રે. સાંભળ૦ ૧૦

“કામ કર્યા તેણે કામણુ કીધાં,”
એ કહેવત છે સાચી રે;
દોરા ચિઠ્ઠી ને છુમંતરની,
કથની કપટી કાચીરે. સાંભળ૦ ૧૧

વિનય વિવેકને વાંસ વધારી,
ધરી ધોરજ, કરી કામો રે;
સદા સુધડતા, સદ્ગુણ ગ્રહીને,
નવલ કહે સુખ પામો રે. સાંભળ૦ ૧૨

ગરબી ધથી (રાગ ઉપરનો).

શાણાં, સુધડ સદ્ગુણી બની બેની,
સાસરે સુખીઆં થાજે રે !
સંસારે સૌને સ્ત્રીકર્તવ્યો,
કરી પરમ પદ પાજે રે ! શાણાં૦ ૧

છ'ર મિગ્ગજ તો ત્યાગજ કરવો,
જો સાસરીએ રહેવું રે !
શાણપણે સૌ સાથે બોલવું,
આલવું લેવું દેવું રે. શાણાં૦ ૨

મધુર વચન, હે મધથી મીઠાં,
જનમન રંજનકારી રે;
નારીનું ભૂષણ-નારીજ નહિ જો;
નઅપણું ન ધરનારી રે; શાળાં ૩

સ્વજન, પરજન, દાસ દાસીશું,
વધવું બિધિ વિવેકે રે;
સૌ સાથે સૌ લાયક ચાલવું,
માલવું મારગ સીધે રે. શાળાં ૪

વણ કહે મન વર્તી વરતવું,
સાસરે સૌને અનુસરવું રે;
પિયુરંજન પર તો મનનિશ દિન,
ખતે અખંડજ ધર તું રે. શાળાં ૫

પ્રેમે પિયુમન રંજન કરવું.
માનિતી ધર્મ એ મોટા રે;
ચાર પદારથ એથી પમાયે.
અન્ય હપાય તે ખોટા રે, શાળાં ૬

સ્થામી સંબંધે શ્વશુરપક્ષની,
સેવા કરવી સુરીતે રે;
માતપિતા સમ સાસુસસરા,
માનવા મનથી નિત્યે રે. શાળાં ૭

પોનાનુંજ ધર હવે થયું જો,
તે તો સંભાળવું ભાવે રે;
ધર ગોઠવણી તો ગારીનો,
મરવો ધર્મજ કહાવે રે. શાળાં ૮

રાજ દિવસ મથી મરે મરદ જો,
કરવા ધરમાં કમાણી રે;
આણી કમાણી ન વાપરી જાણી,
બાયડી નહિ હે જુઝાણી રે. શાણાં ૯

શાણીં સુધડ સ્ત્રી રોજ કરે છે,
રુડી વ્યવસ્થા ધરની રે;
કરકસર કરે, રહે સૌ સરખી,
શોભા વધારે વરની રે. શાણાં ૧૦

ધર જોઈ ધરધણિઆણીંનું,
મૂલ કરે સૌ કોઈ રે;
જો ધરમાં ગુચવાડો દેખે,
કહે “ કુચડ ફટ મોઈ રે ” શાણાં ૧૧

સુધડનાં ધરખાર, ને ઝોરડા,
બારસ જેવાં રૂપાળાં રે;
સહ સુધડ રહે સુધડ સુંદરી,
રાખીં સુધડ બાળબાળારે. શાણાં ૧૨

બાળકની સંભાળ કેળવણી,
સ્ત્રીનો ધર્મ એ ત્રીજો રે;
ત્રણે ધર્મ સરળ ને સરસ એ,
પાળ્યા તો પ્રભુ રીઝ્યો રે. શાણાં ૧૩

પ્રભુને પ્રાર્થનાથી પ્યારાં,
કર્તવ્ય કર્મો કરવાં રે;
જપ તપ વ્રત ઉપવાસ મૂકી પણ;
પ્રેમે પતિવ્રત ધરવાં રે. શાણાં ૧૪

પતિવ્રતા પતિને અનુસરતી,
હોડે હરથડો હેતે રે;
તેનો મરજ તેએ એની મરજ,
જીવનદોરી તો તે છે રે. શાણાં ૧૫

પ્રાણુથી પ્યારો ગણી પિયુને,
અનન્ય ભક્તિ કરતી રે;
દુર્જન દુષ્ટને દેખીજ દુરથી,
આધી એ એસરતી રે. શાણાં ૧૬

નિર્જન વન, ને નિર્ધનતામાં,
રહે પિયુ પાસજ હરખે રે;
સ્વામી વિના નહી સ્વર્ગે સોહાએ !
સ્વામી સંગે સુખી નરકે રે ! શાણાં ૧૭

સતિ પતિથી છૂટી પડે નહિ,
છાયાવત્ ગત એની રે;
પતિવ્રતાનું પરમ તત્ત્વ છે,
પતિજ, સાંભળ એની રે. શાણાં ૧૮

એની પતિવ્રત ધારી ધીરજથી,
કુળની કીર્તિ વધારી રે;
વિશ્વંભરનો રાખી ભરોસો,
રહેજે, એ એટી વિચારી રે. શાણાં ૧૯

સખી તું સદા હોજે ઉભય સ્થળ !
કર મંગલ ! લાડમેલીરે !
માની કૂંખ વખાણુજે વાલી !
માનો નવલ શોખ છેલ્લી રે. શાણાં ૨૦

સ્ત્રી સ્વરૂપ.

ગરબી.

સંસારનું નૂર છે નાર,

સજન સંસારનું નૂર છે નાર.

સ્ત્રી સુધરે સકળ સુખસાર

ટેક.

સજન, સ્ત્રી સુધરે સકળ સુખસાર;

ધૂળધાણી બધું નિરધાર, એ વણુ. ધૂળ૦

સુંદર સ્ત્રીનું મુખડું, સુંદર સ્ત્રીનુંતન;

સુંદર સ્ત્રીના બોલડા, સુંદર સુંદર સ્ત્રીનું મન ! સજન સં૦ ૧

સુંદર સેવા સ્ત્રી કરે, સુંદર ધરેજ સ્નેહ;

સુંદરતા સંસારમાં, બરનારી નારીજ છેય ! સજન સં૦ ૨

આપે જન્મજ જગતને, પાળે પૂરણ પ્રીત !

એનાજ નામ આધારથી, કહાવે ઇશ્વરે અંબા ખચીત !

સજન સં૦ ૩

મીઠું બોલી મન હરે, ટાળે તન પરિતાપ;

આફતમાં ધીરજ ધરી, ધીર આપે એ નરનેજ આપ.

સજન સં૦ ૪

ધરણી ધરનો સ્તંભ છે, ધરનું ધરણીજ માન;

ધરણી ધરનું ધરણું છે, ધર ધરણી વિનાનું રમશાન.

સજન સં૦ ૫

૫૨

ધડપણમાં ધરણી સમી, સેવા કાથી ન હોય;
સ્વર્ગે પણ સંગે ગઈ, તે તો નારીજ ! નર નહિ કામ.
સજન સં ૦ ૬

ધન ધન નારી નામને, પ્રેમી પરમ અપાર !
પાળે પ્રેમે સર્વને, એતો આદ્ય શક્તિ અવતાર.
સજન સં ૦ ૭

નિંદા એની જે કરે, તે પાપી ગુણ્યોર !
દુર્ગુણને દરીએ ડૂબે, તોએ દોલડે દયાનુંજ જોર.
સજન સં ૦ ૮

ગોરી ફૂલ ગુલામનું, સૂકે કે કરમાય;
કે કાહે વણ કાળજી, તોએ જાતિસુગંધી ન જાય.
સજન સં ૦ ૯

આઝી, પુરાણી, પંડિતો, શાણા સજનન સર્વ !
સાચે સાચું હું કહું, તમે માનો મૂકી મનગર્વ !
સજન સં ૦ ૧૦

દીસે દુર્ગુણ આજ બહુ, નથી એની કંઈ નાજ;
પણ એ દુર્ગુણી મૂર્ખ કે, જે છે તે તમારાજ કાજ.
સજન સં ૦ ૧૧

આદે દમયંતી, સૌતા. દ્રૌપદી આદિ અપાર.
થઈ મધ બહુ ગુણવતીઓ, તે હતી નારીજ નિરધાર.
સજન સં ૦ ૧૨

ધર્મે કર્મે ન કેળવો, નાપો કંઈ પણ જ્ઞાન;
રાખો જે હેવાન તો, કયમ હોય ન એ હેવાન !
સજન સં ૦ ૧૩

હા ! અમળાઓ હાયરે ! હાલ છેજ હેવાન !

ખાતું પીતું ખેલવું, એ ત્રણતુંજ જેને જ્ઞાન.

સજન સં ૦ ૧૪

જ્યાં હેવાનજ નારનો, સધજો સુંદર સાથ;

ત્યાં જીવ્યાથી તો બહુ, મરે મરણ નવલ ઓ નાથ !

સજન સં ૦ ૧૫

નીતિનો ચીલો.

ગરબી (ત્રિઅઠા)

ચારુ* ચીલો આ નીતિનો—નરનારીરે;

ધારો ધરી ઉર ખાંત, કહું છું વિચારીરે.

ભવ પંથે ભુંડા ઉંડા,—નરનારીરે;

છુપા કુવા છે અનાંત, કહું છું વિચારીરે. ૧

જેના વિવિધ મનોહારી,—નરનારીરે,

વેલ છવાયાં મુખ, કહું છું વિચારીરે

જે ચૂકીએ પગ મૂકતાં—નરનારીરે;

હોયજ અનહદ દુઃખ કહું છું વિચારીરે. ૨

એ ગોઝારા કૂપમાં—નરનારીરે;

પડયા હજારો અગ્નણ, કહું છું વિચારીરે;

હસવામાં ખસવું થયું,—નરનારીરે;

ગયા રૂધાઈ પ્રાણ, કહું છું વિચારીરે; ૩

માટે ચિત્ત ચેતી તમે. — નરનારીરે;
ચાક્ષો ચૌક્ષે ચૌક્ષેજ, કહું છું વિચારીરે.
ચીક્ષો એ પ્રાચીન છે, — નરનારીરે;
સુંદર સુખકર સેવ^૧ કહું છું વિચારીરે. ૪

ચીલાની બે બાળુબે, — નરનારીરે;
અખંડ તરુવર હાર કહું છું વિચારીરે.
શીતળ છાંયે શોભતી, — નરનારીરે;
ફળ અમૃતમાં છે સાર, કહું છું વિચારીરે. ૫

ચીક્ષે ચાલવું સેલ છે, — નરનારીરે;
સીધો સમતળ^૨ છેક, કહું છું વિચારીરે.
છે કંચન રજ છાંટીઆં, — નરનારીરે;
ગુલજળ^૩ બહેક બહેક, કહું છું વિચારીરે. ૬

કોણ અભાગી આ ચીક્ષો — નરનારીરે;
છેડી હોડે કુવાટ, કહું છું વિચારીરે.
મારગ પણ એ પાંસરો, — નરનારીરે;
નહિ ભો ન ઉચાટ, કહું છું વિચારીરે. ૭

ચીલાથી ચૂકી જરા, — નરનારીરે;
આડાં અવળાં ન જાઓ ! કહું છું વિચારીરે.
ઠગવાડીના ઠાઠથી, — નરનારીરે;
બૂલી શીદ ભરમાઓ ! કહું છું વિચારીરે. ૮

ચીક્ષો મૂક્યો તેમણે — નરનારીરે;
આખર આધીજ આપ, કહું છું વિચારીરે.

પર વીતે ચેતેજ, તે————નરનારીરે;
ખરાંજ ચતુરાં બાપ+ ! કહું છું વિચારીરે. ૯

આજ ચોલે ચાલી ગયાં,————નરનારીરે;
પૂર્વે સર્વે સુખાણુ, કહું છું વિચારીરે.
પામ્યા પરમાનંદ પદ, નરનારી રે;
નિશ્ચલ નવલની વાણુ, કહું છું વિચારીરે. ૧૦

“મારી ભરતભૂમિ” —સ્વદેશ સ્તોત્ર.

ગરબી.

મારો ભરતભૂમિ !

રૂપાળી સુયશાળી, સુશીલ પુનિત } ટેક.
તારા ચરણ ચૂમી,

આનંદે વંદુ જય હરદમઃ નિત્ય !
સૌ સૌમાં કાંક વિશેષ છે !—
પણ તું તો અલૌકિક એકજ છે !—

મારો ભરતભૂમિ—૧

+એા મારા બાપ એટલે વાંલા જે પારકાને વીતે તે જોધનેજ
પોતે ચેતી ચાલે, તેજ ખરેખરાં ચતુર સમજવાં, મતલબ કે અનીતિના
ખાડામાં જે પડે છે તે ગમે એટલાં ચતરાં (ચતુરાં) થઈને ફરે છે
પણ ખરે જોતાં જરાએ ચતુર નથી.

અત્યેક આસની સાથે હંમેશાં.

કોણ આવે હિમાલયની હારે ?

કોહિનર અન્ય હીરા હારે;

વણ શેલડી સરગ સાકર ક્યારે ?

મારો ભરતભૂમિ—૨

શી કળદ્રુપતા સ્થળ સ્થળ સોહે !—

નવરંગી રમણી મુજ મનડાં મોહે !—

ગણે વાડો વિશ્વંભરનીજ હોએ.—

મારો ભરતભૂમિ—૩

સાથે વિશ્વંભર વાલી તું ઝાંઝી,

સમૃદ્ધિ સ્વાભાવિક બધી સાજી;

તને પ્રભુએ કરી પ્રિય પ્રમુખાજી.—

મારો ભરતભૂમિ—૪

દેખી દુનિયા મરે છે દોલ દાઝી,

પણુ શીકર ન રાખ પ્રભુ તું રાજી;

હાય ! હાલ તેની છે ઇતિરાજી !—

મારો ભરતભૂમિ—૫

તારો વાંક નથીજ, તથાપિ એ,

અમે બ્રહ્મ કપૂત મૈદ પાપીએ;

દેવ છેક દુષ્ટો !—હજીએ !—

મારો ભરતભૂમિ—૬

મદ, આળસ, ઈર્ષ્યા ને અનીતિ,

મતિ મતબળી, આંધળી નીચ અતિ;

સુખ સાર્વજનિક સમજે ન રતિ.—

મારો ભરતભૂમિ—૭

જાણી જન્મભૂમિ ભક્તિ તો પામે નહિ,
એક પેઠીની વેડ અખંડ લહી;
હુચી ઓડ અળદીએ કીધી ન કહી—

મારો ભરતભૂમિ૦—૮

એવા જનને ધિક ધિક ધિકકજ છે,
કાડી કાગડા એથી તો દીકજ છે;
જેને જાતિની દાઝ અધિકજ છે !—

મારો ભરતભૂમિ૦—૯

હોટ્ટાટ, કારીર જે કહો,
જંગલીમાં જંગલી જે લોકો;
જન્મભૂમિ^૧ ભજન અનભિજ્ઞ ન કો—

મારો ભરતભૂમિ૦—૧૦

સ્ત્રીઓ પણ અખળા જે બાકી,
તેણે દેશભક્તિ સખળા દાખી;
ધનિદાસ છેજ એનો સાખી.—

મારો ભરતભૂમિ૦—૧૧

જન જન્મી જન્મભૂમિ જે ન ચાહે,
સૃષ્ટિકર્મ વિરહજ રાક્ષસ એ;
રે રાક્ષસ રડા સ્વપક્ષે રહે !—

મારો ભરતભૂમિ૦—૧૨

આવા બ્રહ્મ સંગે ભંડાઈ માતા,
જે જગતને સુજનતા^૨ મૂળ ગાતા;—
જેનો જશ જશવંત હજી પણ ગાતા—

મારો ભરતભૂમિ૦—૧૩

૧ જન્મભૂમિની ભક્તિથી અખળ્યા કોઈ જંગલી લોક પણ નથી.
૨ સુખારો (Civilization).

તું તો સત્ત્વગુણી તત્ત્વજ વેત્તા,
દેશ દેશથી પંડિત જ્યાં વહેતા;
થઈ શિષ્ય સહોત્સાહે રહેતા—

મારો ભરતભૂમિ—૧૪

તારાં કાર્ય ત્યારે યવને બાળ્યાં,
મહા શીળ, નિર્મળ, બુદ્ધિવાળાં;
અહા! ‘દેવાં કમાડે પડે ન તાળાં’—

મારો ભરતભૂમિ—૧૫

સેવું નિત્ય પુનિત તવ રજ ભૂમિ,
ધન્ય ભાગ્ય નવલક્ષ્મી તું જ-મભૂમિ;
તારી ભક્તિ રજેરગ રહીજ ધૂમી.—

મારો ભરતભૂમિ—૧૬

एकज वेण राखवा विषे.

રાગ ઘેઝાવર.

સદા રાખો રે, સદા રાખોરે, શાશ્વત્ સુજન સુગણ }
એક વેણ સુસત્યનું.

એકજ વેણ ઉપર ચાલે, જીઓ,
સંસારનોરે, સંસારનોરે, બધો કાર વેવાર

હોય દાખોની આપ લે,
લોક ધંધોરે, લોક ધંધોરે, કરે ધમધોકાર—એકજ વેણુ ૧

એક વેણુ વીટયું વિશ્વ કાં,
વેપારી રે, નરનારી રે, નોકર ને શેઠ;

સર્વ જીવે રાજ પ્રજા,
વિશ્વાસેરે, વિશ્વાસેરે, ખરે વિશ્વમાં નેટ—એકજ વેણુ ૨

એક વેણુ વિના તો પાઘડી,
ક્યમ બેળારે, ક્યમ બેળારે, રહી શકે કો જન ?
જમ જંગલમાં એકેકથી.

શું છટારે, શું છટારે. વસે જોજન જોજન-એકજાં ૩

એક વેણુ વિના ગુણુ કાઠિયા,
હોય તોપણુરે, હોય તોપણુરે, તેનું કાઠી ન મૂલ;

બાળક પણ હાંસી કરે,
“એ તો જુડારે” મળ્યું ડાંપણુ ધૂળ !-એકજાં ૪

એક વેણુ વિના નર રડવડે,
જ્યમ રોડુરે, જ્યમ રોડુરે, ખરું ભીંતથી હોય,

ઠામ ન ઠરવાનો મળે,
બમે ભૂલ્યોરે, બમે ભૂલ્યોરે, ખની બાંવરો સોય-એકજાં ૫

એક વેણુ ગયું તો સૌ ગયું,
સૌ તુચ્છજરે, સૌ તુચ્છજરે, ગણે તરણાથી લોક;

થાય હડે હડે જાય જ્યાં,
પછી સાચુરે, કદી સાચુરે, બોલે તે પણ ફાક-એકજાં ૬

એક વેણુ કારણુ દારણુ શાં,
દુઃખ વેઠ્યારે, દુઃખ વેઠ્યાં રે, હરિશ્ચંદ્રે અખેદ !

ભૂપ* બલોરે પેલો ફાંસનો !

આવી આપે જે, આવી આપે જે, પડ્યો પાછો કેદ !-એકજાં ૭

* ફાંસનો રાજા જોન જે લડાઈમાં હારી ઈંગ્લાંડમાં કેદ પડ્યો હતો તે કેટલાક કોલકરાર કરી પોતાના રાજ્યમાં પાછો આવ્યો, પણ લોકો તે શરતો કબુલ ન રાખી તેથી એ સત્યવાદી રાજા પોતાના વેણુ ખાતર આપોઆપ પાછો ગયો અને ત્યાં કેદખાનું લોગવ્યું.

એક વેળુ સત્યનું રાખવાં,
 સુખ નિશ્ચયરે, સુખ નિશ્ચયરે, એક લોકે થોક;
 નિશ્ચય વાત નવલ કવે,
 અરે માનોરે, અરે માનોરે, જગતના લોક !-એકજ ૮

જૂઠું નહિ બોલવા વિષે.

ઘોળ-રાગ બેલાવરનું.

જીવ કદીએ રે, નહિ વદીએ રે, જરા જૂઠું વચન; } ટેક.
 જૂઠું જનન એનરે જગદાનમાં.

આપી ધરે વિશેષ પશુ ચક્રી,
 અશ્યા વાણીરે, દયા આણીરે, કહેવા ઉરના વિચાર,
 તે તે ઢાંકી હુમેરી તેં,
 જગ હગવારે, જગ હગવારે, માંડ્યો વાણી વ્યાપાર ! જૂઠું જન. ૧

સૂણુ ! સત્ય સંસારનો સ્તંભ છે,
 જે આધારેરે, જે આધારેરે, એ ઉભો ખીન ધાક;
 જે વણુ કડક ભૂમી પડે,
 જોને આખેરે, ચણુ શાખેરે, ધીરે જમનું ન શાક. જૂઠું જન ૨

રે ! શાખ ભુંડીજ જુકાતણી !
 છતાં સાચુરે, છતાં સાચુરે, એનું જુકું મનાય;
 જોવા અગ્યો સાચ, પણ,
 પેલો ખૂંધારે, પાડી ખૂંધોરે, મુંઝો મૂખ વધાય. જૂઠું જન. ૩

જીવ ! જીવ શીદ જૂઠું વટાણીએ ?
 વદે જૂઠું તો રે, વદે જૂઠું તો રે ગૂઢ પાપી જન;

૧. મુકસાન, ખરાબી. ૨. દુનિયામાં; આ લોકમાં ને પરલોકમાં.

પાપ પોતાનાં ઢાંકરા,
ન ઢાંકાયજરે, ન ઢાંકાયજરે, જાણુ નિશ્ચય મન. જૂડે જનન ૪

ભુંડું છાણુ ઉડી ગોઝારમાં,
ધર્યું ઢાંકીરે, ધર્યું ઢાંકીરે, ભીડે ગંધાર્ધ આપ !

થૂ થૂ થૂ થાયજ તથા,
વૃથા બાંધીરે, મૂઢ બાંધીરે, ગાંઠે એકનાં એ પાપ ! જૂડે જનન ૫

જીવ નિશ્ચય કરીને જાણુ તું,
તરે સત્યજરે, તરે સત્યજરે, હુએ જુહું ઝાઝ;
તદપિ કાગળની કરામતી,
એ શા અર્થનુરે, એ શા અર્થનુરે, શૈભે તાપ્તમાંગ !—

જૂડે જનન ૬

છે જૂઠું જન્મળની જનળ જ્યાં,
એકે બીજુરે, બીજે ત્રીજુરે, ગુથ્યું ગણ્યું ન ગણાય;

શું સંભાળે અભાગીઓ.
ઝટ જોતારે, ઝટ જોતારે, કો ટપ્પ ઝઝાય. જૂડે જનન ૭

વાંક નજ કર, પણ કદી થાય તો,
સાચે સાચુરે, સાચે સાચુરે, માની માગને માફ;

માફજ મળશે સો વસા,
નહિ તોએરે, નહિ તોએરે, ટળશે અંતર તાપ. જૂડું જનન ૮

જો અંતર્જામી અંતરે,
તે રાજરે, રહે રાજરે, વહે ઉર આનંદ;

અતુલ અતુલ નિજનંદ છે,
નિજનંદનેરે, નિજનંદનેરે, જાણુ શુંજ મતિમંદ ? જૂડે જનન ૯

છે સત્યસ્વરૂપજ શ્રી પ્રભુ,
એને વા'લુરે, અન્ય વા'લુરે, નથી સત્ય સમાન;
છે સત્યસ્વરૂપને પરભવી,
ક્યાં રહેશોરે, શુ કહેશોરે, પૂછે નવલ નિદાન. જૂડે જાન૦ ૧૦

બાલક પર પ્રીતિ ણ સ્ત્રીનું મૂષણ છે.

રાગ હાલરહાનો

વનિતા કુળવંતી બોલાવે વા'લે બાળને,
મીઠાં અમૃત ઝરતાં નયણે વયણે નિત્ય;
નિત્યજ ખતેથી ખાવાનાં ખેલવણું તથા,
આપે કેળવણી સુખકરણી સુંદર રીત. વનિતા૦ ૧

વનિતા કુળવંતી,ને વા'લ અપારજ બાળપર,—
પછી તે પોતીકું, પરનું કે જેનું હોય;—
એને હૈયે હિમળકો આવેજ જોઈજ બાળને,
વા'લે બોલાવે તે વેળા શા સો'ય ! વનિતા૦ ૨

આંખો હીરાસી આંખે ! હસતું મુખ શું મધુર !
શોભે શાં સુંદર મનરંજન ખંજન ગાલ !
ઉઘડી અર્ધ અધરપરવાળી સુવર્ણ ઝમ્પકતી,—
ઝમ્પકયું ઝળળળ જાણે નિર્મળ દોલનું વા'લ. વનિતા૦ ૩

એની વાણી તો નરમાશ મિઠાશ અજખ ભરી,
જેણે બાળકનાં મનવશ થઈ જાયજ સે'જ;
એને દેખે કે દોડી ભેટે હોતે અતિ.
એને કહ્યું કરે સધળું હરખે હરખેજ ! વનિતા૦ ૪

રે વણુ કહે અતિ મન વતે છે તે તો સદા,
રડતાં રખે દુભાયે એનું દયાળુ દીલ;
છરાયાં છોડે પરાયાં પણ રે એને કલ્યાગરાં,
સાચે જાદુગરજ જોવું એનું સુશીલ !

વનિતા૦ ૫

એનું કારણ પણ આધું નથી, સમજવું સે'લ છે,
સમજે સુંદરીઓ ! ઓ ! હિંદની આપે આજ;
એ નથી પીટયા કહી કદીએ બાળ ધમેડતી.
જે છે નહિ નારીનાં પણ કૃત્યાનાં કાળ.

વનિતા૦ ૬

લાજે કુળવંતી બોલતાંએ ઉંચે સ્વરે,
તો તે નિજ બાળક પર કેમજ હોય કઠોર !
વાણી કડવો કઠોર બાળ નડોરજ હોય,
વાણી વાંલપની વશ કરે હરાયાં ઢોર.

વનિતા૦ ૭

વાણી વાંલપની વદવા સરજી છે સુંદરી,
રહો છે સુંદરીની સુંદરતા વાંલપ માંજ;
વાંલપ બાળ પર જામે જ્યારે શશી પૂર્ણ સમ,
ત્યારે નવલ અલૌકિક દેવીજ છે દેખાય !

વનિતા૦ ૮

વિશ્વંભરનો ઉપકાર.

ગીતચંદ્રાવળા નાના (ધ્રુવાખ્યાનનો રાગ).

જે જે ! વિશ્વંભરનાથ; હું તને વંદુ વારંવાર;
વારંવાર તું જે કરે જનપ્રતિ પ્રતિદિન ઉપકાર,
જે ઉપકાર ન હુંચો ગણાય;
અનહદ હૃદમાં કેમજ નાય !

દહાડો રાત, પ્રભાત ને સાંજ;
પળપળ સંભાળો છો રાજ ! જે જે૦ ૧

પાળે, સંભાળે સદા તું તો અખિત જગતમાં જન,
જળચર ભૂચર, ખેચરને, વળી હૃતરેચર પણ અન્ય.

અન્ય હશે પ્રજાંડ અખડે,
તે સર્વેનાં દુઃખ તું ખડે;
એક અનંત તું પુર કરે,
આહા ! આ તે અકળજ ખરે ! જે જે૦ ૨

અકળ, અરપ, અનુપને હું કેવા ! તે કહું કેમ ?
તેમ એક આ તો દીસે નિત્ય કરવું વિશ્વનું ક્ષેમ !

વિશ્વનું ક્ષેમ ચહે ચિત નિત્ય,
કુંજરથી તે કીડી સહીત;
સર્વેની સંભાળ સમાન,
શે છે દેવ દયાજ નિધાન. જે જે૦ ૩

દયાનિધાન ! કૃપાળુ ! એ ! કરુણાળુ કૌરતાર !
છે વિધવિધના વિશ્વમાં ભર્યા અન્નઉદ્ધભંડાર.

અન્નઉદ્ધભંડાર ભર્મા તે,
ખાઈ જીવે છે જગતજ ખાંતે;
ખાજ સુખદ, ને સ્વાદે ભર્યા,
વિધવિધનાં જે જાય ન ગણ્યાં. જે જે૦ ૪

જાય ગણ્યાં નહિ સર્વ તે સુખસાધન તેં જે કીધ,
વૃક્ષ, વનસ્પતિ, વેલી ને પશુ પક્ષી ખનિજ વિવિધ.

પશુ પક્ષી વિવિધના હોયે,
નહીં ડુંગરીએ મનડાં મોહે;

પૂલ ભવાળ્લિધનો બાંધી હસ્યા,
અંતર્નર્મી રૂપે વર્ણી વસ્યા. ને ને. ૯

અંતર્નર્મી ભોમીઓ ચઢ, ઉભો ભવાળ્લિધ પૂલ,
પૂલ ચૂકી વોહો તરફ વળે, તો પોકારી કહે ભૂલ.

પોકારી ભૂલ કહે છે તેહ,
વારેવારે વારે છેય;
વળી દયાળુ એ દેવની કૃતિ,
કરું નવલ તત્પ્રત્યે રતિ * ને ને. ૧૦

* પ્રતિ.

સમાપ્ત.

બહાર પડી ચૂકી છે.

ગુજરાતના સુપ્રસિદ્ધ ટીકાકાર
સ્વર્ગસ્થ સાક્ષર

નવલરામ લક્ષ્મીરામ.

કૃત

નવલ-ગ્રંથાવલિ

શાળોપયોગી આવૃત્તિ

ભાગ ૧

સંશોધન કરનાર

રા. રા. સાક્ષર હીરાલાલ વી. એફ.
બી. એ.

કિંમત રા. ૨-૮-૦.

મળવાનું ઠેકાણું:—

શુકરેલાર કરસનદાસ નારણદાસ
મુરત.

